

Politika i sport u hrvatskom kontekstu: slučaj Europskog košarkaškog prvenstva 1995.

Ukić, Marita

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Kinesiology / Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:117:176515>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Kinesiology, University of Zagreb - KIFoREP](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET

(studij za stjecanje visoke stručne spreme
i stručnog naziva magistar kineziologije)

Marita Ukić

POLITIKA I SPORT : SLUČAJ
EUROPSKOG KOŠARKAŠKOG
PRVENSTVA 1995. U ATENI

(diplomski rad)

Mentor:

izv.prof. dr. sc. Benjamin Perasović

Zagreb, srpanj 2015

POLITIKA I SPORT: SLUČAJ EUROPSKOG KOŠARKAŠKOG PRVENSTVA U ATENI 1995.

Sport i politika u hrvatskom društveno-političkom kontekstu isprepliću se od osnutka Hrvatske kao samostalne nacije-države. Za razumijevanje odnosa sporta i politike na ovim prostorima, čini se interesantnim slučaj od prije dvadeset godina, kada je na Europskom košarkaškom prvenstvu 1995. ostvaren posljednji značajniji uspjeh nacionalne košarkaške vrste. Navedeni slučaj zahtjeva sustavniju sociološku razradu. Postojeće analize populističke su prirode i kao takve nedovoljne su za razumijevanje ove teme. Unatoč brojnim postignutim rezultatima, te važnoj ulozi košarke u širem društvenom kontekstu, gotovo da ne postoje istraživanja koja bi omogućila dublje razumijevanje navedene problematike.

Cilj ovog rada je objasniti odnos sporta i politike u konkretnom slučaju. Na osnovi relevantne literature, koristeći kvalitativne istraživačke metode: polu-strukturirane intervjue, analizu sadržaja i analizu diskursa, nastojat ćemo proširiti razumijevanje odnosa navedenih fenomena u hrvatskom kontekstu.

Ključne riječi : košarka, mediji, politika, nacionalni identitet, Hrvatska

POLITICS AND SPORT : THE CASE OF THE EUROPEAN BASKETBALL CHAMPIONSHIP IN ATHENS 1995

Sport and politics in the Croatian socio-political context are intertwined since the founding of Croatia as an independent nation-state. To understand the relations between sports and politics in the region, the case of European Basketball Championship 1995, when the national basketball team last achieved significant success seems particularly interesting. This case demands systematic sociological research. Existing analyses have populist nature and as such are insufficient for understanding this topic. Despite many achievements and the important role of basketball in broader social context, there is almost no research that would enable deeper understanding of this subject.

The aim of this paper is to explain the relationship between sports and politics in this particular case. Based on relevant literature, using qualitative research methods: semi-structured interviews, content analysis and discourse analysis, we will try to expand the understanding of relationship of these phenomena in the Croatian context.

Key words: basketball, media, politics, national identity, Croatia

SADRŽAJ

	STR:
1. UVOD	4
2. SPORT KAO SOCIOLOŠKI FENOMEN	6
3. KOŠARKA U HRVATSKOM KONTEKSTU	8
4. POLITIKA I SPORT	12
5. NACIONALNI IDENTITET I SPORT	15
6. METODOLOGIJA I IZVORI	18
6.1. <i>Intervjui s akterima</i>	19
6.2. <i>Analiza diskursa</i>	20
7. PRIKAZ STUDIJE SLUČAJA I REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	22
7.1. <i>Sportsko- politički kontekst</i>	22
7.2. <i>Indikatori političke involviranosti</i>	23
7.3. <i>Analiza medijskog diskursa</i>	27
7.4. <i>Analiza diskursa sportskih aktera</i>	33
8. ZAKLJUČAK.....	43
9. LITERATURA	45
10. PRILOZI.....	46
10.1. <i>Primjer vodiča za intervju</i>	46

1. UVOD

Usljed velikih političkih i društvenih promjena koje su se dogodile raspadom Jugoslavije, pojavljuju se nove nacije-države, među kojima je i Hrvatska, koje pokušavaju zauzeti poziciju na europskoj i svjetskoj sceni, a sportaši i njihovi sportski uspjesi služe u postizanju tog cilja. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, sport je bio ogledalo društveno-političkog stanja u Hrvatskoj. To se vidi i na primjeru europskog prvenstva u Ateni 1995., što je ujedno i posljednje veliko natjecanje na kojem je Hrvatska košarkaška reprezentacija ostvarila značajan uspjeh osvojivši brončanu medalju. U jednom dijelu javnosti prevladava teza o „kletvi“ i „sudbini“ koju su si predstavnici nacionalne košarkaške vrste „zapisali“ kad su napustili svečanost dodjele medalje, i to u trenutku kada su zlatom trebali biti nagrađeni košarkaši tadašnje Jugoslavije (koju su tada činile Srbija i Crna Gora), zemlje s kojom je Hrvatska bila u petogodišnjem ratu. Čin napuštanja svečanosti u hrvatskoj javnosti uglavnom je ocijenjen kao pozitivan i nužan te kao takav neka vrsta nastavka rata na sportskim terenima (rata drugim sredstvima).

Zbog učestalosti korištenja, kao i činjenice da je toliko puta ponavljana da na neki način u javnom diskursu postaje općeprihvaćena, ovu izreku možemo smatrati primjerom onoga što Hobsbawm (1993) naziva „izmišljanjem tradicije“ (*invention of tradition*).

Cilj ovog rada je sustavnija sociološka razrada konkretnog slučaja jer su postojeće analize navedenog događaja populističke prirode i kao takve nedovoljne za razumijevanje odnosa politike i sporta, a posebno nacionalnog identiteta i sporta u hrvatskom društveno-političkom kontekstu devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Glavna hipoteza je da zbog ratnih zbivanja i jačanja nacionalnog identiteta do izražaja dolazi etnizirajuća definicija nacije, te postoji velika povezanost tadašnje društveno-političke situacije i navedenog slučaja.

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju ciljeva i provjeru hipoteze istraživanja, provedeno je kvalitativno istraživanje metodom studije slučaja (*case study*). Za analizu slučaja Europskog prvenstva u Ateni 1995. godine korištene su kvalitativne metode: polustrukturirani intervjui s akterima te analiza diskursa medijskih objava i dokumenata.

U prvoj fazi rada analizirana je literatura iz područja sociologije sporta, posebice o povezanosti politike i sporta, te nacionalnog identiteta u sportskom kontekstu. Također,

prikupljeni su podaci o uspjesima hrvatske košarkaške reprezentacije od vremena Jugoslavije do danas. U sljedećoj fazi provedeni su intervjui s akterima navedenog europskog prvenstva, te analiza dokumenata i drugih obilježja diskursa koji karakteriziraju taj događaj u konkretnom vremenskom kontekstu hrvatskog društva.

2. SPORT KAO SOCIOLOŠKI FENOMEN

U suvremenom društvu sport je predmet interesa različitih znanstvenika. Sociološki je interesantan jer ima posebnu ulogu u životima ljudi diljem svijeta neovisno o dobi, spolu, rasi ili socijalnom statusu. Osim samih sportskih događaja, sociolozima je zanimljiva uloga sporta u društvu, pitanja vezana za identitete, subkulture i odnose u sportu, kao i ponašanje sportaša, trenera, navijača i svih ljudi koji su na neki način uključeni u sami sportski događaj. Nadalje, interesantna je uloga sporta u društvenim promjenama, u (ne)zadovoljstvu nacije te klimi koja vlada na određenom području nakon važnog sportskog događaja. Također je zanimljivo korištenje sportskih uspjeha u medijima, u političkim nastupima, govorima i sl. Sport je jedna od temeljnih društvenih institucija, neodvojiv od strukture društva i institucija obitelji, gospodarstva, medija, politike, obrazovanja i religije te samim tim je njegov utjecaj na društvo neosporan (Perasović i Bartoluci, 2007).

Prema jednoj od definicija, sport je institucionalizirana natjecateljska aktivnost jer se temelji na standardiziranim, unaprijed određenim pravilima, a uključuje snažno tjelesno naprezanje ili upotrebu relativno kompleksnih tjelesnih vještina u kojemu je sudjelovanje motivirano kombinacijom osobnoga zadovoljstva i vanjskih nagrada (Coakley, 2009). No, sport je po brojnim autorima više od toga, više od igre ili utakmice. Sport je sastavni dio socijalnog i kulturnog konteksta te samim tim nadilazi statistiku ili rezultat. Koncepti, teorije i istraživačke metode koje su razvili sociolozi pomažu nam da istražujemo sport kao društveni fenomen, te vidimo kako je povezan sa svakodnevnim životom, kulturom i društvom u cjelini.

Jarvie (2006) navodi kako sport ima razne sociološke funkcije, kao što su socio-emotivna funkcija, prema kojoj sport doprinosi emocionalnoj stabilnosti, tu su nadalje funkcija socijalizacije i integracije, kao i politička funkcija i društvena pokretljivost, i to u smislu uzlazne mobilnosti.

Sport nije puno drugačiji od društva kojeg je dio, a promjene koje se događaju u sportu su najčešće odraz globalnih društvenih promjena. S obzirom na to, nužno je usredotočiti se na istraživanje njegova "dubljeg značenja" unutar širega društvenog konteksta. U tom smislu sociolozi kritički promišljaju sport postavljajući razna pitanja te istražujući veze između društva i sporta (Perasović i Bartoluci, 2007). Sociološka konstrukcija sporta može biti

moćno sredstvo promoviranja vjerovanja i ideja, te samim tim postaje i oruđe političara koji tako reproduciraju različite ideologije (Bartoluci, 2013).

Gotovo sva društva ulažu u razvoj sporta očekujući dobrobiti u raznim aspektima, a samim tim rastu i očekivanja od sportskih sastava, tim više jer je društvo svakodnevno suočeno s različitim ekonomskim i socijalnim problemima, koji se reflektiraju na sam sport. Potrošači koji troše na sport na bilo koji način pridonose profitu sportskih organizacija, a time su direktno odraz popularnosti određene sportske grane. Sport je sociološki interesantan jer je fenomen kulture, način života društva i dio naše svakodnevnice. Ljudi ulažu novac i vrijeme u praćenje sportskih sadržaja, statistike i strategija, emocionalno se angažiraju i prolaze različita emocionalna stanja, prate, komentiraju i navijaju za omiljeni klub, te organiziraju svoje slobodno vrijeme u skladu sa sportskim događajima.

Ove činjenice jasno ukazuju na važnost sporta kao društvenog fenomena, sveprisutnog u svakodnevnicu gotovo svakog čovjeka.

3. KOŠARKA U HRVATSKOM KONTEKSTU

Košarka je sport koji u hrvatskom društvu bilježi dugu i rezultatski bogatu tradiciju. Na ovim prostorima, košarka se počela igrati tijekom dvadesetih godina prošlog stoljeća. Njeni počeci vezani su uz Williama Weillanda koji je 1924. Zagrepčanima pokazao novu igru. Prve utakmice odigrane su u Zadru i Rijeci, a nedugo zatim i u drugim gradovima države. Prva košarkaška utakmica odigrana je 1929. u Zagrebu, a 1930. registrirana je prva košarkaška udruga, te je iduće godine odigrana i prva službena utakmica, kao i prvo regularno prvenstvo (Perica, 2003: 170).

Veće košarkaške uspjehe Hrvatske prije svega vežemo za bivšu državu – Jugoslaviju. Košarka je bila najtrofejniji i međunarodno najpriznatiji jugoslavenski sport. Jugoslavenska reprezentacija je na velikim prvenstvima sudjelovala četrdesetak godina, sve do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Zadnji nastup ove reprezentacije bio je na Europskom prvenstvu 1991. u Rimu.

Od velikih uspjeha Jugoslavenske košarkaške reprezentacije svakako treba spomenuti zlato osvojeno na Olimpijskim igrama 1980. u Moskvi, svjetsko zlato 1982. i 1986., te zlato na europskim prvenstvima 1973., 1975., 1977., 1989., 1991.. Jugoslavija je također osvojila još tri medalje na Olimpijskim igrama, pet medalja na svjetskim prvenstvima i čak devet na europskim prvenstvima.

Tablica 1: Prikaz rezultata Jugoslavenske košarkaške reprezentacije na velikim natjecanjima

	1.mjesto	2.mjesto	3.mjesto
Olimpijske igre	1980.	1968. 1976. 1988.	1984.
Svjetsko prvenstvo	1982. 1986.	1963. 1967. 1974.	1982. 1986.
Europsko prvenstvo	1973. 1975. 1977.	1961. 1965. 1969.	1963. 1979. 1987.

	1989.	1971.	
	1991.	1981.	

Jugoslavenska košarkaška reprezentacija bila je cijenjena i poznata u domaćoj i međunarodnoj sferi. Može se reći da je reprezentacija osamdesetih godina 20. stoljeća bila prava košarkaška velesila, bez obzira na relativno malen broj stanovnika, a samim tim i manji postotak onih predodređenih za sportsku karijeru, od drugih tako uspješnih nacionalnih sastava.

Košarka je bila prepoznatljiva na domaćoj i međunarodnoj društvenoj i sportskoj sceni, dinamična, uspješna i uživala je veliku popularnost. Služila je i kao sredstvo socijalizacije među mladima.

Kako Perica (2003:173) navodi, povijest jugoslavenske škole košarke otkriva nam duh jednog vremena i naroda: „Država je tada davala veliku važnost sportu zbog narodnog zdravlja, jačanja društvene discipline te nacionalnog ponosa, patriotizma i emocionalne privrženosti pojedinca državi, naciji i državnom vodstvu“. Naposljetku, jugoslavenska košarka bila je rezultat kolektivnog rada i osebnog duha i mentaliteta.

Početak devedesetih godina raspadom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, prestaje djelovati reprezentacija u sastavu u kojem smo je dotad poznavali. Neki događaji na košarkaškom polju dali su naslutiti početak „kraja“ jugoslavenske reprezentacije i prije samog rata. Ponajprije, to se odnosi na slučaj Svjetskog prvenstva 1990. u Argentini, kada je Vlade Divac istrgnuo hrvatsku zastavu iz ruku navijača. (<http://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/kosarka/stojko-vrankovic-napokon-otkrio-prave-razloge-svadze-drazena-i-divca.html>). Mnogi smatraju da je taj događaj početak raskola između hrvatskih i srpskih košarkaša. Nadalje, na Europskom prvenstvu 1991. Dražen Petrović i Stojko Vranković odbijaju nastupati za reprezentaciju Jugoslavije. Taj događaj je jedan od ključnih u kontekstu početka rata i utjecaja na hrvatski sport. Iako hrvatski košarkaši rijetko pričaju o događajima početkom devedesetih, zabilježena je izjava Stojka Vrankovića koja ponešto govori o kraju dobrih odnosa među igračima reprezentacije bivše države: „ Divac mi je 1991. rekao da bi te 1990. u Argentini na isti način završila i srpska zastava da je netko njome mahao. Sporna je bila Divčeva izjava iz Pariza za koju mi je dojavio Dražen i koju su prenijele španjolske novine. Divac je kazao da vjeruje da se ta velika reprezentacija neće raspasti i da se čudi meni i Draženu što smo izjavili da ćemo igrati za reprezentaciju zemlje koja ne postoji. Dražen mi je potom pričao da su igrali

utakmicu u Los Angelesu i da je Divac napravio gestu koja je značila kraj njihova odnosa.“
(<http://m.tportal.hr/sport/115708/Vrankovic-Drazen-je-jos-1991-otpisao-Divca.html>)

Zadnje prvenstvo na kojem je nastupala Jugoslavenska košarkaška reprezentacija bilo je EP u Rimu 1991. Nakon tog prvenstva, Hrvatski košarkaški savez (preimenovan iz Košarkaškog saveza Hrvatske) na Skupštini 17.11. 1991. donosi odluku o raskidu sporazuma i istupu iz Košarkaškog saveza Jugoslavije. Istovremeno, upućen je hitan zahtjev za prijem Hrvatske u svjetsku košarkašku federaciju - Fédération Internationale de Basketball (FIBA-u), čime bi joj bio omogućen ulazak u kvalifikacijski turnir za sudjelovanje na Olimpijskim igrama u Barceloni 1992. Godine. Tadašnji predsjednik FIBA-e, Borislav Stanković u tom je proces u odigrao ključnu ulogu. Pritom je bilo važno pomaknuti ždrijeb kvalifikacija, s kraja prosinca na početak siječnja 1992., kada se očekivalo i političko priznanje Hrvatske (usp. Kovačević i Bibić, 2004:288).

Neki od najboljih igrača tadašnje reprezentacije, Toni Kukoč, Dino Rađa, Arijan Komazec, Dražen Petrović i drugi, nastavljaju igrati za Hrvatsku košarkašku reprezentaciju, koja 1992. u Barceloni osvaja srebrnu medalju. U finalu ipak nisu uspjeli nadjačati američki „Dream team“ sastavljen od tada najboljih NBA igrača.

Devedesetih godina svaka osvojena medalja, osim zlatne, smatrala se neuspjehom naše reprezentacije. Ipak, na Olimpijskim igrama u Barceloni Hrvatska je osvojila „srebro zlatnog sjaja“. Osvojena medalja u hrvatskoj javnosti percipirana je kao nešto puno više od samog sportskog uspjeha. Ovaj uspjeh smatran je uspjehom cijele države, uspjehom cijele Hrvatske. Bio je to događaj koji je uvelike pridonio međunarodnoj promociji Hrvatske kao novonastale nacije - države.

1993. bila je tužna godina za hrvatsku košarku, poginuo je „košarkaški Mozart“ Dražen Petrović. Nakon Draženove smrti, Hrvatska osvaja broncu na Svjetskom prvenstvu u Kanadi 1994., kao i na Europskom prvenstvu 1993. u Njemačkoj, te na spornom Europskom prvenstvu 1995. u Ateni, o kojem će se više govoriti dalje u ovom radu.

Temeljem prijašnjih uspjeha na velikim natjecanjima hrvatska javnost je očekivala daljnji razvoj naše košarke na svjetskoj sceni, no to se nažalost nije dogodilo. Hrvatska nacionalna selekcija bila je najbliže uspjehu na Europskom prvenstvu u Sloveniji 2013. kada su zauzeli četvrto mjesto. Teško je reći zašto je uspjeh izostao, što je predmet brojnih rasprava u hrvatskom javnom diskursu. Iako je vlasnik srebrne medalje iz 1992., Petar Skansi, dugogodišnji izbornik Reprezentacije kaže: „Naše devedesete bile su kraj, dakle raspad jednog sustava i goleme sportske epohe poduprte socijalizmom.“

(<http://www.jutarnji.hr/gjergja--amp--skansi--nasa-kosarka-je-postojala-i-prije-oi-u-barceloni--a-mi-to-skrivamo--/876875/>, 2010).

Dalje Skansi navodi kako sport nije „komercijala“ ni „biznis“, te ga je bilo lakše financirati u socijalizmu, dok se kapitalizam ne „senzibilizira“ prema sportu. Isto tako, Skansi podsjeća da je medalja na Olimpijskim igrama 1992. izborena u izuzetnom nacionalnom i patriotskom naboju.

Hrvatska je kao država, ali i kao „sportska nacija“ doživjela veliku društveno-političku preobrazbu. Neusporedivo je bilo nastupati za reprezentaciju početkom devedesetih, za vrijeme trajanja rata i neposredno nakon, kada je sportski uspjeh značio i nacionalni uspjeh, a pobjeda reprezentacije, pobjedu cijele nacije. Danas, dvadeset godina kasnije, mijenja se kontekst, a samim tim i značenje nastupanja za državnu selekciju. Hrvatska i danas ima iznimne pojedince koji igraju za neke od najboljih klubova Europe i svijeta, no sportski uspjeh na velikim natjecanjima unatoč navedenom i dalje izostaje.

4. POLITIKA I SPORT

Ni sport ni politiku nije moguće jednoznačno definirati. Politika i vrhunski sport odavno su povezani i isprepleteni. Sociološki su zanimljivi politički procesi koji se događaju u sportskim zajednicama, domaćim i stranim sportskim manifestacijama te nevladinim organizacijama.

Prema Coakleyu (2009:439-449), priroda i opseg državne uključenosti u sport ovisi o samom društvu, a služi nekim od sljedećih ciljeva:

- 1) očuvanje javnog reda i mira,
- 2) osiguravanje pravičnosti i zaštite ljudskih prava,
- 3) održavanje zdravlja građana,
- 4) promicanje ugleda i moći grupe, zajednice ili nacije,
- 5) promicanje osjećaja identiteta, pripadanja i jedinstva među građanima,
- 6) reproduciranje vrijednosti i ideje u skladu s dominantnom ideologijom u zajednici ili društvu,
- 7) povećanju potpore političkim vođama i vladi, te
- 8) poboljšanju gospodarskog i društvenog razvoja u zajednici i društvu.

Sportski događaji stvaraju emocionalno jedinstvo i time mogu pomoći u formiranju i ojačavanju nacionalnog ponosa, reafirmiranju lojalnosti naciji i naglašavanju njene važnosti u ekonomskom i političkom poretku u cjelini. Često se političari prezentiraju kao „prijatelji“ sporta i daju podršku sportašima smatrajući da će im to pomoći da zadrže svoj legitimitet kao vođe (Bartoluci, 2013).

Sport je snažno sredstvo državne politike. Unutarnja politika koristi sport kako bi lakše vladala zajednicom čijim članovima sportski uspjesi stvaraju privid zadovoljstva. Vrcan (1990:115) ističe kako je jezik sporta pogodan za poticanje strasti i stvaranje određenih emocionalnih stanja, naročito za „uspostavljanje, održavanje i apsolutizaciju društvenog razlikovanja i suprotstavljanja po ključu: „naš-njihov“, „domaći-tuđi“, „prijatelj-neprijatelj“ čija je politička konotacija vrlo očita. Nadalje, kako navodi Vrcan (1990:123), sport je upotrebljiv za stvaranje političkog konsenzusa na manifestacijskoj razini samo kad je popraćen uspjehom, dok poraz „dobiva prizvuke nacionalnog i političkog poniženja“.

Povezanost politike i sporta najviše dolazi do izražaja u vrijeme rata i u prijelaznim razdobljima neke države. Tada se često sport pretvara u niz natjecanja osoba i momčadi

koje simboliziraju državu-naciju. Hobsbawm (1993) naglašava kako sport može postati izraz nacionalne borbe i ratovanja bez oružja. Države u tim kritičnim vremenima koriste sport za samopromociju i isticanje svoje superiornosti, te jačanje duha nacije putem sporta, a osvojena odličja postaju znak moći i prevlasti.

U 20. stoljeću ima mnogo primjera uplitanja politike u sport. Jedan od primjera su Olimpijske igre 1936. u Berlinu kada je Hitler demonstrativno otišao sa stadiona nakon četverostrukog trijumfa Afroamerikanca Jesseja Owensa. U socijalističkim i komunističkim društvima sportu se dodjeljivala značajna uloga u procesu socijalizacije. Postavljale su se pedagoške norme kao ideal za uklapanje u socijalistički svjetonazor te su se organizirale antielitističke „masovke“ kao sletovi, krosevi i sl. Kako kaže Fanuko (2004) sport se koristio kako bi se raširile i učvrstile spomenute ideologije. U današnjem, demokratskom društvu, sport je također postao „meta“ izvansportskih motiva. To se očituje u ulaganjima u sport kao u izrazito isplativu gospodarsku investiciju koja zaokuplja mase. Zbog toga sport danas prestaje biti igra i zabava, a postaje ozbiljan posao čija profitabilnost stavlja sportske aktere u tešku i otuđujuću situaciju. Dalje, neosporiv je utjecaj politike kao „javne stvari“ na nadzor i organizaciju sporta od strane državne vlasti, kao i upotreba sportaša sa svrhom simboličke prezentacije nacionalne snage i duha.

Naravno, povezanost politike i sporta ima svoje pozitivne strane. Sport može uspostaviti komunikacijski kanal među različitim politikama i ideološkim svjetonazorima. Kao primjer navedenog može poslužiti tzv. ping-pong diplomacija koja je susretom kineskih i američkih stolnotenisača sredinom sedamdesetih godina dovela do približavanja stajališta međusobno potpuno oprečnih političkih i ideoloških svjetonazora (Fanuko, 2004). Sport može istaknuti zajedničke interese ljudi koji pripadaju različitim nacijama, poticati razumijevanje između kultura i eliminirati korištenje nacionalnih stereotipa, može utvrditi procese koji razvijaju učinkovite lidere na nacije u nastajanju i smanjiti jaz između bogatih i siromašnih nacija (Coakley, 2009:450-451). Dalje, Coakley navodi kako zemlje koje nisu bile konkurentne u smislu političke i ekonomske moći koriste sport i velika sportska natjecanja da bi stekle međunarodno priznanje i legitimitet, a u tu kategoriju možemo svrstati i Hrvatsku.

Nipošto se ne smije zanemariti činjenica da vrhunski sportski događaji, kao ljetne i zimske Olimpijske igre ne mogu uspjeti bez jednako tako profesionalno vođene politike i sportskog marketinga. To podrazumijeva globalnu medijsku privlačnost,

poticanje i reagiranje na pozitivne stavove javnosti te preslikavanje olimpijskih sportskih standarda na kvalitetu sponzora tih događaja. Sponzori koriste šansu da svoj status istaknu na prostorima oko olimpijskih objekata i na elektronskim medijima, te preko akreditiranih novinara. Nakon završetka priredbe marketinška taktika usmjerena je na donošenje brzih odluka kako bi se kapitalizirala nazočnost tijekom igara a pozitivni učinci iskoristili za sljedeći događaj (Fanuko,2004).

Politika i sport imaju veliki utjecaj u oba smjera, te je isti neizbježan. Iz navedenog možemo zaključiti da posljedice mogu biti pozitivne i negativne. Za ovaj rad važan nam je utjecaj političke situacije početkom devedesetih godina 20. stoljeća na same sportske aktere, konkretno košarkaše, te nam je bitno objasniti jesu li njihovi postupci na terenu izravno vezani za tadašnje društveno-političke prilike u državi.

5. NACIONALNI IDENTITET I SPORT

Pojam nacionalnog identiteta je od iznimne važnosti u kontekstu sporta jer je najizraženiji kod ljudi upravo kada nastupa reprezentacija te države, posebno kada pobjeđuje. Na temelju zajedničkih vrijednosti, običaja, simbola, odnosno kulturnog naslijeđa, nacionalni identitet pruža osjećaj pripadnosti grupi za koju je pojedinac vezan. Pojedinci definiraju sebe kroz prizmu vlastite kulture („mi“), nasuprot kulture drugih nacija („oni“) te tako razvijaju nacionalnu svijest i koheziju (Bartoluci 2013, prema Sekulić, 2004). Anthony D. Smith (1991) naglašava da nacionalni identitet danas ima daleko moćniji i trajniji identitet od ostalih oblika identifikacije. Ova tematika postaje važnija kada je u kontekstu neke geopolitičke promjene, za ovaj rad konkretno raspada Jugoslavije i formiranja Republike Hrvatske.

Smith (1991) daje dva idealtipska određenja nacionalnog identiteta, a to su *građansko-teritorijalni* model i *etnički* model. Prvi, građansko-teritorijalni model vidi naciju kao zajednicu ljudi koji se pokoravaju istim zakonima i institucijama u granicama određenog teritorija. Među njima mora postojati osjećaj pravne jednakosti, tj. građanska prava bez obzira na etničko porijeklo. Nasuprot prvom tipu, etnički model naglašava zajednicu rođenja i rodne kulture. Etnički identitet proizlazi iz ideje nacije kao etničke i kulturne zajednice pri čemu u prvi plan dolazi pitanje „loze“ – porijekla, vernakularnih jezika, običaja i tradicije, mitova i povijesnih sjećanja. U tu svrhu se ističu određene osobe, događaji, simboli i mitovi kako bi nas podsjetili na zajedničko etničko i kulturno srodstvo.

Smith (1991) također govori kako je nacionalni identitet višedimenzionalan te se ne može svesti na jedan element, niti se u nekoj populaciji može stvoriti umjetnim sredstvima. Nacija stvara društvenu sponu među svojim pripadnicima. Na suvremenoj političkoj sceni, nacionalni identitet ima dvije važne funkcije – „legitimiranje društvenog poretka, prava i dužnosti institucija, koje određuju posebne vrijednosti i karakter nacije i odražavaju vjekovne običaje i tradiciju“, kao i funkciju „socijalizacije pripadnika nacije kao državljana i građana preko obavezanog, standardiziranog javnog sustava obrazovanja pomoću kojeg se usađuju nacionalna odanost i homogena kultura.“ (Ravlić i Sekulić, 2008:466).

Eric Hobsbawm (1993) uvodi vrlo zanimljiv i za ovaj rad važan pojam izmišljanja tradicije. Upravo izmišljanjem tradicije, nacionalni identitet postaje nešto „prirodno“ i vječno. Izmišljena tradicija i novi simboli – nacionalne himne, zastave, spomenici, koriste se u cilju usađivanja određenih vrijednosti i normi ponašanja putem ponavljanja, te se tako fiktivno postiže kontinuitet sa poviješću. (Bartoluci, 2013). Nacionalni identitet konstruira se u odnosu prema „drugom“. Kada govorimo o drugim nacijama, često se koristimo stereotipima da bismo povukli razliku između „nas“ i „njih“ i time potkrijepili tvrdnju da imamo jedinstven identitet (Bartoluci 2013. prema Billig, 2009:149-150).

Sportski događaji imaju veliku ulogu u konstruiranju nacionalnog identiteta, uz to su i sredstvo ostvarivanja vlastitih ciljeva političara. Upravo zato su čelnici nacija-država koje su nastale raspadom Jugoslavije, pa i Hrvatske, veliku pozornost poklonili sportu. Veliki sportski događaji prisutni su u svim medijima, na televiziji, u dnevnom tisku, na radiju i na internetu. Da nema medija, ne bi bilo ni tolikog odjeka u javnosti. Mišljenje ljudi ovisno je o medijskim sadržajima te su mediji moćno oružje formiranja javnog mnijenja. Debord (1999) kaže kako su masovni mediji najrazornija površna manifestacija spektakla suvremenog, potrošačkog društva.

Sport je učinkovito sredstvo zamišljanja nacije jer može poprimiti političke, kulturalne, religijske, nacionalne, etničke i druge karakteristike što se izražava kroz različite nacionalne simbole, zastave, himne i sl. Poznato je, kako kaže Bartoluci (2013), da sportski uspjesi te prisutnost nacionalnih simbola mogu čak i sportski nezainteresiranoj publici izazvati buđenje nacionalne svijesti. Hobsbawm (1993:156) objašnjava da je to zato što se čak i onima koje najmanje zanima politika lako identificirati s nacijom kad je simboliziraju mladi ljudi koji se bave onim u čemu je svatko bar jednom htio biti uspješan. Na taj način sportaši postaju ambasadori svojih zemalja, a preko njih se početkom devedesetih godina slala poruka građanima Hrvatske ali i svijetu o društvenim promjena koje je planirala vladajuća politička elita (Bartoluci, 2013).

Globalna medijska pokrivenost velikih sportskih događaja dala je novu dimenziju odnosu sporta i politike – televizijski programi u fokus stavljaju nacionalne simbole i životne priče sportaša koji su nadvladali brojne prepreke kako bi postigli uspjeh za naciju (Coakley, 2009:453). To se može vidjeti i na primjeru Hrvatske gdje upravo

sport ima najvažniju ulogu u osvještavanju pripadnosti hrvatskoj naciji (Bartoluci 2013).

Nacionalni identitet je pojam kojim se često manipulira, i to upravo u kontekstu sportskih uspjeha. To se manifestira na sportskim stranicama dnevnih novina, gdje se sportaši prikazuju kao nacionalni heroji, a sportski rezultati kao nacionalni uspjeh. Upravo zato, konstrukciju identiteta i identitetskih praksi treba tražiti u govorima političara, novinskim natpisima, u svakodnevnim navikama društvenog života, odnosno u diskursu kao takvom.

6. METODOLOGIJA I IZVORI

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju ciljeva i provjeru hipoteza istraživanja, provedeno je kvalitativno istraživanje metodom studije slučaja (*case study*). Studija slučaja je obuhvatna istraživačka metoda usredotočena na događaje unutar njihovog konkretnog vremenskog i prostornog konteksta. Ovu metodu smatramo metodološki najprikladnijom za naš predmet istraživanja - smatramo da je slučaj jedinstven, te kao takav pogodan za provjeravanje postojećih teorijskih odrednica.

Analizom studije slučaja provjeravamo ulogu sporta, konkretno košarke, u oblikovanju nacionalnog identiteta krajem Domovinskog rata, 1995. godine. Za analizu slučaja korištene su sljedeće metode: polustrukturirani dubinski intervjui s akterima te analiza diskursa medijskih objava i dokumenata. Ovaj konkretni slučaj odabran je prema kriteriju velikog sportskog uspjeha (osvajanje brončanog odličja na europskom prvenstvu), interesu javnosti za konkretni događaj, te zbog specifičnog događaja, silaska s postolja hrvatskih reprezentativaca prije dodjele zlatne medalje Jugoslavenskoj košarkaškoj reprezentaciji.

U istraživanju su korišteni podaci dostupni putem relevantne literature (knjiga, znanstvenih i stručnih publikacija), a također i onih dobivenih analizom sekundarnih izvora: novina, dokumentarnih emisija i prijenosa sportskih događaja.

Provedeno je kvalitativno istraživanje koje je obuhvatilo tri intervjua s ključnim akterima Europskog prvenstva u Ateni 1995. godine, te analiza diskursa koji karakterizira ovaj sportski događaj u konkretnom vremenskom kontekstu. Kako bi što obuhvatnije istražili navedenu temu, analizirali smo kako se društveni akteri, kreatori tih događaja odnose prema fenomenu vrhunskog sporta u procesu oblikovanja nacionalnog identiteta u hrvatskom društvenom kontekstu. Pod društvenim akterima misli se na političare, medije i same sportaše. Iz analize medijskih izjava nastojali smo utvrditi kako se postavljala politika prema navedenom fenomenu, iz intervjua te izjava u medijima kako su sportaši doživljavali svoju ulogu u oblikovanju nacionalnog identiteta, a iz analize diskursa medija kako su mediji pristupali navedenom događaju. Dihotomija etnički-gradanski nacionalizam izrađena je prema teoriji Anthonyja D. Smitha (1991), što je kao predložak za analizu, kao i pripadajući indikatori te sam istraživački instrument, preuzeto iz doktorske disertacije Sunčice Bartoluci (2013).

6.1. Intervjui s akterima

Ovim istraživanjem obuhvaćena su tri intervjua s akterima Europskog prvenstva u Ateni 1995. godine. Istraživanje uloge košarke u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj ne bi bilo moguće bez prikupljanja podataka od samih sportaša kao aktivnih sudionika navedenog događaja. Informacije prikupljene putem intervjua posebno su važne jer bi ih bilo nemoguće prikupiti na drugačiji način, posebice danas, dvadeset godina nakon analiziranog događaja.

Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranih dubinskih intervjua. Ispitanici su odabrani namjerno, s obzirom na njihovu ulogu u analiziranom slučaju, te na mogućnost realizacije intervjua, odnosno dostupnost samih aktera. Intervjui su provedeni u lipnju 2015. godine u Zagrebu. Sudionici su sami birali mjesto provođenja intervjua. Jedan je bio održan u prostorijama Kineziološkog fakulteta, a drugi u ugostiteljskom objektu, prema želji ispitanika. Treći intervju proveden je putem Skype-a. Intervjue je provela autorica istraživanja, a trajali su nešto više od 60 minuta.

Prije provođenja ispitanici su bili obaviješteni o predmetu i ciljevima istraživanja, kao i o razlozima korištenja audio opreme, na čije su korištenje pristali. Također, bili su upoznati s dobrovoljnošću sudjelovanja, načinu na koji će se podaci prikupljati te ostalim pravima. Od ispitanika je traženo pravo na citiranje, te su im bile ponuđene tri razine zaštite privatnosti: potpuna zaštita – bez prava na citiranje ili posredno navođenje, djelomična zaštita – s pravom citiranja ili navođenja ali bez navođenja informacija koje bi omogućile jednoznačno povezivanje citata s ispitanikom, bez posebne zaštite privatnosti – pravo citiranja i navođenja pod punim imenom i prezimenom te pravo objave transkripta razgovora. Svaki ispitanik je dobio izjavu na kojoj je odabrao razinu zaštite, nakon čega su ispitanici i autorica istu potpisali. Intervjui su snimani diktafonom, te su u cijelosti transkribirani za potrebe daljnje analize. Transkripte je izradila sama autorica.

Za studiju slučaja pripremljen je vodič za intervju s osnovnom zajedničkom strukturom koja u osnovi prati sljedeće teme:

1. Stanje sporta u hrvatskom društvu,
2. Društvenu ulogu vrhunskih sportaša i njihovih sportskih uspjeha,
3. Političku instrumentalizaciju sporta,

4. Europsko košarkaško prvenstvo u Ateni 1995.

Istraživanje je provedeno uz odobrenje Etičkog povjerenstva Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

6.2. Analiza diskursa

Istraživanje metodom analize diskursa posljednjih godina svoju primjenu sve češće nalazi u društvenim znanostima poput sociologije, psihologije, lingvistike i sl. Razlozi korištenja ove metode su politički, teorijski, metodološki i povijesni. Politički razlog važan je jer se kroz određeni tekst provode društvena kontrola i dominacija pa analiza teksta može biti važan izvor za stvaranje bolje slike o politici te političkoj instrumentalizaciji sporta. Tekst je i velik izvor dokaza za tvrdnje vezane uz društvene strukture, odnose i procese. Zbog toga je metodološki važan. Tekstualna analiza može služiti kao pokazatelj društvenih promjena i različitih procesa o kojima bi bilo nemoguće saznati na drugi način (Bartoluci, 2013).

U ovom radu istražit će se određeni narativi vezani za nastup hrvatskih košarkaša na Europskom prvenstvu 1995. godine u Ateni, prije, za vrijeme i nakon natjecanja kako bi se dobio uvid u to kako mediji (tisak i televizija) konstruiraju diskurs o nacionalnom te političkom pitanju. Kroz navedenu analizu, pokušat će se pokazati na koji način mediji stvaraju vezu između sportskog uspjeha i nacionalnog identiteta. Za analizu slučaja kao izvora podataka uz polustrukturirane intervju s akterima navedenog događaja – samim sportašima (koji su bili informatori o pozadini Europskog prvenstva u Ateni 1995. godine, te su iznosili svoje viđenje značaja istog, što je osnova za analizu njihovog diskursa), provest će se i analiza diskursa medijskih natpisa o tom velikom natjecanju. Izvor za analizu bit će dnevni tisak (*Sportske novosti*, *Vjesnik* i *Večernji list*) pet dana prije, tijekom i pet dana poslije navedenog sportskog događaja. Osim dnevnog tiska, analizirat će se i diskurs komentatora pri izvještavanju polufinalnih i finalne utakmice (na hrvatskoj i jugoslavenskoj televiziji) te Dnevnik HRT-a na dan dodjele medalja i već spomenutog silaska hrvatskih košarkaša s postolja neposredno prije dodjele zlatnih medalja jugoslavenskim košarkašima.

Na temelju navedenih izvora, provest će se analiza sadržaja na tri razine: diskurs pripadnika političke elite, diskurs medija i diskurs aktera - sportaša. Zanima nas kako

se konkretan uspjeh na tom prvenstvu, te činjenica da su naši košarkaši napustili svečanost dodjele medalja, koristili za kreiranje određenih poruka, kakva su bila očekivanja, kako se komentiraju rezultati, te kako je određeni rezultat primljen u društvu. S druge strane, zanimat će nas i jesu li sportaši bili odlikovani, tko ih je primio i dočekaao, koje su im poruke slali predstavnici političke i sportske elite te je li njihov uspjeh stavljan dominantno u sportski kontekst ili kontekst nacionalnog uspjeha.

7. PRIKAZ STUDIJE SLUČAJA I REZULTATI ISTRAŽIVANJA

7.1. Sportsko- politički kontekst

Na Europskom košarkaškom prvenstvu u Ateni 1995.godine Hrvatska košarkaška reprezentacija osvojila je brončanu medalju. Većina igrača ove reprezentacije potekla je iz poznate jugoslavenske škole košarke, te su iza sebe imali mnogo uspjeha na velikim natjecanjima. Reprezentacija je bila sastavljena od vrhunskih košarkaša, redom igrača NBA lige i igrača iz ponajboljih europskih klubova. Isti igrači iza sebe su imali medalje osvojene na velikim natjecanjima još iz doba Jugoslavije, ali i samostalne Hrvatske. Najveći uspjeh bila je srebrna medalja sa Olimpijskih igara u Barceloni 1992. gdje su za izostanak zlatnog odličja bili „krivi“ Amerikanci sa tzv. „Dream Teamom“, reprezentacijom koja je u svom sastavu imala jedanaest svjetskih „mega-zvijezda“. Zatim, osvojili su brončanu medalju na Europskom prvenstvu u Njemačkoj 1993., te na Svjetskom prvenstvu u Kanadi 1994.

Europsko košarkaško prvenstvo 1995. godine u Ateni bilo je prvo veliko natjecanje od nastanka samostalne Republike Hrvatske na kojem su se hrvatski košarkaši susreli sa reprezentacijom Jugoslavije:

„To je prvo prvenstvo od samostalne Hrvatske gdje je igrala i Jugoslavija. Nismo igrali s njima, bila je ta velika tenzija hoće li doći do finalne utakmice i mislim da nas je to sputalo u polufinalu protiv Litve jer smo više razmišljali što će biti ako dođe do te utakmice nego što smo razmišljali o Litvi, iako je Litva bila vrhunska reprezentacija sa Marčiolionisom, Sabonisom i ostalima, baš ono reprezentacija ravna našoj. Ali kažem, mislim da nismo odigrali najbolju utakmicu jer smo bili opterećeni tom možebitnom utakmicom protiv Jugoslavije“. (2,10)

Hrvatska je u polufinalu izgubila od reprezentacije Litve, dok je Jugoslavenska reprezentacija pobijedila Grčku, te se susret nije dogodio. Pisalo se i pričalo o mogućem susretu. Bora Stanković, glavni tajnik FIBA-e, neposredno nakon prvenstva je izjavio:

„Ne znam je li dobro ili loše što nije došlo do utakmice Hrvatska- Jugoslavija, ali meni je žao što nije. Bila je to prilika da se na neki način možda ublaži situacija. Preko

sporta se, mislim, može dosta učiniti. Vjerujem da bi to, prije svega, bila dobra utakmica, te da bi bila prava sportska i fer utakmica, a ne bitka ili ne daj Bože – rat.“ (Bora Stanković, Sportske novosti, 3.7.1995. br.11728. str. 9)

U po mnogima u spornoj finalnoj utakmici, Jugoslavija je izborila zlatnu medalju. Događaj po kojem mnogi pamte baš ovo prvenstvo bio je silazak hrvatskih košarkaša s postolja neposredno prije dodjele medalja reprezentaciji Jugoslavije. U vrijeme odigravanja prvenstva tj. neposredno prije okončanja ratne situacije u zemlji, kod velikog dijela hrvatske javnosti mogao se uočiti pozitivan odnos spram navedenog čina, pa čak i glorifikacija navedenog.

„Hrvatski su košarkaši napustili podij kada je svirala himna nepostojeće i nepriznate, a u svijet na velika vrata opet pripuštene Jugoslavije. Bila je to čista uljudba i civiliziran čin naspram himbe, prijevare, laži i drske uzurpacije parketa u Ateni za promociju nečega što svijet službeno ne priznaje ali privatno tolerira“. (Zoran Vodopija, Vjesnik, 4.7.1995. br.17146, str.17)

7.2. Indikatori političke involviranosti

Na Europskom prvenstvu u Ateni 1995. na utakmicama su većinom prisutni sportski djelatnici što je indikator građanskog oblika nacionalizma jer ovaj događaj stavljaju dominantno u sportski kontekst. To su: Boris Lalić, tadašnji predsjednik Hrvatskog košarkaškog saveza, Mirko Novosel, direktor Hrvatske košarkaške reprezentacije, Mihovil Nakić, glavni tajnik HKS-a i Giuseppe Giergia, predsjednik stručnog savjeta HKS-a. Prisutnost Antuna Vrdoljaka, kao političara i predsjednika Hrvatskog olimpijskog odbora, mogli bismo smatrati indikatorom etničkog nacionalizma zbog zadiranja „političkog“ u sferu „sportskog“.

Hrvatski olimpijski odbor uputio je brzojav prije samog prvenstva u kojem naglašavaju važnost domoljublja te važnost sportskog uspjeha za promociju Hrvatske kao novonastale države-nacije. Istovremeno, u brzojavu se naglašava važnost „fair-play“ igre te sportskih uspjeha, iz čega možemo uočiti mješavinu etničkog i građanskog nacionalizma, a sam Smith (1991) naglašava kako su navedeni pojmovi idealtipski te ne postoje u svojoj čistoj formi (usp. Bartoluci, 2013). U brzojavu je pisalo:

„Dragi naši košarkaši. Iskreno se radujemo vašem novom uspjehu u neprekinutom nizu osvajanja odličja na velikim međunarodnim natjecanjima. Sve čestitke za osvojenu europsku broncu i ostvarene pobjede, za izborenu putovnicu za Olimpijske igre 1996. u Atlanti, kao i za fair sportsko držanje i domoljubno ponašanje. Hvala vam na svemu što ste učinili za našu domovinu. (Vjesnik, 4.7.1995. br.17146, str.25)

1995. u javnom diskursu dominiraju izjave političara koje sportske događaje stavljaju dominantno u kontekst nacionalnog uspjeha, što može ukazivati na postojanje etničkog oblika nacionalizma. Tako Antun Vrdoljak izjavljuje:

„Sada je najvažnije da košarkaši u punom sastavu nastupe u Ateni, da zaigra i Dino Rađa i da pobijedimo tu „SR Jugoslaviju“. Vjerujem da dijelim mišljenje svakog Hrvata da nam je pobjeda u tom susretu važnija od medalje.“ (Večernji list, 21. i 22.6.1995., br. 11.420. str.51)

Nadalje, pred kamerama Hrvatske radiotelevizije izjavljuje: *„Svaki bi Hrvat više volio da u izravnom sudaru pobijedimo Srbe, a onda neka završimo i sedmi...“ (Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str.23)*

Navedenu izjavu možemo promatrati u kontekstu nastavka rata drugim sredstvima, ali i potrebu da se na sportskom terenu „izravnaju politički računi“. Ipak, ako je cilj sporta poraziti suparnika, ali ne i poniziti ga, ova izjava ukazuje na prisutnost ali prešutno odobravanje etničkog oblika nacije u političkom diskursu – pobijediti „drugog“ pod svaku cijenu, makar izgubili medalju.

Često javne osobe tih godina u svojim izjavama ističu svojevrsne simbole kojima čine razliku „mi-oni“ što možemo smatrati indikatorom etničkog nacionalizma ali i dubokog upliva politike u vrhunski sport. Tako je zabilježena izjava Mirka Novosela, tadašnjeg ministra za sport koja govori u prilog kako su sportski tereni korišteni kao „produžena ruka“ politike i mjesto promocije često moralno vrlo upitnih „nacionalnih“ simbola:

„Oni su provokatori. Na majicama nose orlove, stari srpski i crnogorski simbol. To je simbol ekstremista, uostalom, mi vrlo dobro znamo broj tenkova, oklopnjaka, vojnika i

generala koji se nalaze uz bosanske Srbe. To nije bio banalan incident, između njih i nas ne može više ništa biti.“ (Večernji list, 6.7.1995. br.11.434, str.34.)

Tablica 2: Indikatori za razlikovanje etničkog i građanskog nacionalizma

<p>1. POLITIČARI NA RUKOVODEĆIM POZICIJAMA U SPORTSKIM TIJELIMA (ODBORIMA, SAVEZIMA, ORGANIZACIJAMA I SL.)</p>
<p>Boris Lalić – predsjednik HKS-a Antun Vrdoljak –predsjednik HOO Mirko Novosel – direktor hrvatske košarkaške reprezentacije Mihovil Nakić, glavni tajnik HKS-a Giuseppe Giergia – predsjednik stručnog savjeta HKS-a</p>
<p>2. IZJAVE POLITIČARA KOJE SPORTSKI DOGAĐAJ STAVLJAJU DOMINANTNO U KONTEKST NACIONALNOG I/ILI SPORTSKOG DOGAĐAJA/USPJEHA</p>
<p><i>„Ne znam je li dobro ili loše što nije došlo do utakmice Hrvatska- Jugoslavija, ali meni je žao što nije. Bila je to prilika da se na neki način možda ublaži situacija. Preko sporta se, mislim, može dosta učiniti. Vjerujem da bi to, prije svega, bila dobra utakmica, te da bi bila prava sportska i fer utakmica, a ne bitka ili ne daj Bože – rat.“ Bora Stanković, glavni tajnik FIBA-e. (Sportske novosti, 3.7.1995. br.11728. str. 9)</i></p>
<p><i>„Svjestan sam da nikad ne bi bio primljen u MOO da nije bilo Hrvatske, da nije bilo uspjeha hrvatskih košarkaša, da nije bilo Dražena Petrovića i Kreše Ćosića, da nije bilo Franje Bučara“. (Antun Vrdoljak, Večernji list, 21. i 22.6.1995., br. 11.420. str.51)</i></p>
<p><i>„Dođe li do utakmice s tzv. SRJ treba izbaciti politiku i ne opterećivati njome igrače. Treba ih pripremiti samo sportski i neće biti problema“. (Antun Vrdoljak, Večernji list, 1.7.1995. br. 11.429, str.55)</i></p>
<p><i>„Hrvatski olimpijski odbor uputio je u ponedjeljak brzojav-čestitku našim košarkašima. U njoj piše: „Dragi naši košarkaši. Iskreno se radujemo vašem novom uspjehu u neprekinutom nizu osvajanja odličja na velikim međunarodnim natjecanjima. Sve čestitke za osvojenu europsku broncu i ostvarene pobjede, za izborenu putovnicu za Olimpijske igre 1996. u Atlanti, kao i za fair športsko držanje i domoljubno ponašanje. Hvala vam na svemu što ste učinili za našu domovinu“. (Vjesnik, 4.7.1995. br.17146, str.25)</i></p>

„Učinit će sve da vas isprovociraju, obratio se našim reprezentativcima na dočeku hrvatski veleposlanik u Grčkoj Ivica Maštruko, ponovivši im ono zapravo na što ih vodstvo reprezentacije upozorava i priprema danima“. (Vjesnik, 21. i 22.6.1995., br.17134, str.21)

„Rađi treba odati priznanje, jer je protiv Rusa igrao na svoju odgovornost. Treba znati da je Rađa na dan utakmice sa Rusima dobio prijeteći telefaks iz Bostona i sigurno mu nakon svega nije bilo lako igrati“. (Mihovil Nakić, Vjesnik, 25.6.1995., br. 17137, str.39)

3. PRISUTNOST POLITIČARA NA SPORTSKOM DOGAĐAJU

„Prilikom dolaska u Atenu, točnije u hotel Caravel, hrvatsku košarkašku reprezentaciju, igrače i vodstvo, dočekao je hrvatski veleposlanik u Grčkoj, Ivica Maštruko sa svojim najbližim suradnicima Ivanom Starčevićem i Jozom Grličem“. (Večernji list, 21. i 22.6.1995., b2.11.420, str.49)

„Predsjednik HOO Antun Vrdoljak otputovat će danas u Atenu kako bi svjedočio posljednjim utakmicama hrvatske košarkaške reprezentacije na putu prema europskom tronu“. (Večernji list, 1.7.1995. br. 11.429, str.55)

„Direktor hrvatske reprezentacije Mirko Novosel sve je naše utakmice odgledao iz svečane lože, u društvu predsjednika Hrvatskog košarkaškog saveza Borisa Lalića“. (Vjesnik, 28.6.1995.. br.17140, str.23)

4. IZJAVE POLITIČARA UOČI ILI NAKON SPORTSKOG DOGAĐAJA-MITOLOGIZACIJA, IZMIŠLJANJE TRADICIJE

5. IZJAVE POLITIČARA UOČI ILI NAKON SPORTSKOG DOGAĐAJA – SPORTSKE I RATNE BITKE ZA HRVATSKU

„Sada je najvažnije da košarkaši u punom sastavu nastupe u Ateni, da zaigra i Dino Rađa i da pobijedimo tu „SR Jugoslaviju“. Vjerujem da dijelim mišljenje svakog Hrvata da nam je pobjeda u tom susretu važnija od medalje.“ (Antun Vrdoljak, Večernji list, 21. i 22.6.1995., br. 11.420. str.51)

„Oni su provokatori. Na majicama nose orlove, stari srpski i crnogorski simbol. To je simbol ekstremista, uostalom, mi vrlo dobro znamo broj tenkova, oklopnjaka, vojnika i generala koji se nalaze uz bosanske Srbe. To nije bio banalan incident, između njih i nas ne može više ništa biti.“ (Mirko Novosel, Hrvatski ministar za sport, Večernji list, 6.7.1995. br.11.434, str.34.)

„Svaki bi Hrvat više volio da u izravnom sudaru pobijedimo Srbe, a a onda neka završimo i sedmi...“ (Antun Vrdoljak pred kamerama HRT-a, Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str.23)

7.3. Analiza medijskog diskursa

U novinskim izvještajima pisanim neposredno prije samog Europskog košarkaškog prvenstva 1995. možemo primijetiti posebnu atmosferu zbog mogućeg susreta s reprezentacijom Jugoslavije, te naglašavanje nacionalne važnosti te utakmice i pobjede ukoliko do susreta dođe. Nije moguće zaključiti da se u potpunosti radi o indikatoru etničkog nacionalizma, no ne možemo zaobići indikativne primjere novinskih napisa koji govore o diskursu tog vremena i prostora.

Novinari *Sportskih novosti* Eduard Tartaglia i Cvjetan Ivanković prije prvenstva pišu o mogućem susretu s reprezentacijom Jugoslavije i „naboju“ zbog istog, no taj događaj stavljaju u sportski diskurs, naglašavajući kako vlada „psihozoza koja ide isključivo prema sudaru Hrvatske i Jugoslavije“, te kako će ta utakmica biti „daleko više od običnog susreta“ te da „ne treba stavljati pretežak kamen na leđa naših igrača“. (*Sportske novosti*, 21. i 22.6.1995. br. 11719, str. 9)

Medijski izvještaji datog vremena često apostrofiraju važnost sportskog uspjeha za cijelu naciju, gdje se na sportski događaj gleda kao na stvar od prije svega, nacionalne važnosti, što bi mogao biti indikator etničkog nacionalizma. Tako u *Vjesniku* možemo pročitati da je „ovom času strateški najvažnije da zauzmemo jedno od prva četiri mjesta, ne samo za hrvatsku košarku, već i za hrvatsku državu“, a Romana Eibl (*Vjesnik*, 1.7.1995., br. 17143, str.33) piše da bi „poraz i neodlazak u Atlantu imao razmjere nacionalne tragedije“. U istom tonu je i napis koji upozorava na važnost pobjede nad Jugoslavijom: „Tvrđi se, naime, da su Hrvati svjesni kako su im šanse male, a eventualni poraz predstavljao bi nacionalnu sramotu i nenadoknadivu štetu. Stoga postoji mogućnost da Hrvati namjerno izgube jednu utakmicu, makar i po cijenu najsjačajnije medalje“. (*M. Nedeljkov, Večernji list*, 2.7.1995., br.11.430, str.54)

U medijskim napisima pisanih u vrijeme održavanja prvenstva možemo primijetiti pojavu etničkog oblika nacionalizma, i to kroz odnos prema etničkom „drugom“, u kojem smo „mi“ pozitivci, a „oni“ oličenje negativnosti, te kroz opetovano spominjanje „njih“ kao agresora.

„Poput reprezentacije Hrvatske koju je prvog dana dočekala zastava s grbom bez regionalnih obilježja i reprezentacija SRJ je imala problema sa zastavom, umjesto dobro nam poznato plavo-bijelo-crvenog pojavio se stijeg Srbije pa su iz vodstva reprezentacije koju čini 11 Srba i 1 Crnogorac, tobože energično protestirali zbog te „bre, nečuvene omaške“. (Večernji list, 24.6.1995. br.11.422, str.52. Dražen Brajdić)

Navedeno možemo istovremeno promatrati i kao primjer korištenja simbola koji naglašavaju distinkciju „mi-oni“.

„Uz veliku medijsku buku svoju će promociju pod simbolima nepriznate države tražiti reprezentacija „SRJ“ koja je stigla u sastavu, s Divcem, Danilovićem, Paspaljom, Bodirogom...“ (Vjesnik, 21. i 22.6.1995., br.17134, str.21)

Čin napuštanja postolja hrvatskih košarkaša neposredno prije dodjele zlatnih medalja jugoslavenskim košarkašima u medijima je ocijenjen kao pozitivan, čak potreban. Mediji taj čin ocjenjuju kao iskaz domoljublja pa u *Sportskim novostima* možemo pročitati kako su naši „*košarkaši napustili pobjedničko postolje i otišli u svlačionicu ne želeći slušati himnu zemlje agresora i na taj su način naši još jednom iskazali svoje domoljublje*“. (*Sportske novosti*, 4.7.1995., br. 11729, str.11.)

U svijetu sporta, ne pružiti ruku pobjedniku, tko god on bio, znači ponašati se „nesportski“, te je u tom smislu stavljanje nacionalnog pitanja i svijeta politike nad „nepisana“ sportska pravila nešto što možemo smatrati etničkim oblikom nacionalizma. U tom smislu sport bi trebao služiti kao sredstvo političkog (nacionalnog) „spajanja“, komunikacije i pomirenja te nadići političke nesuglasice. Razumijevanje navedenog čina kao i njegova percepcija u javnosti mogu se razumjeti samo ako vodimo računa o specifičnosti vremenskog i prostornog konteksta. „*Naši reprezentativci, koji su na parket izašli sa po dva uzdignuta prsta, nisu si htjeli dozvoliti tu neugodu i poniženje da moraju slušati himnu zemlje koja je još uvijek agresor. Onog trenutka kada su se košarkaši koji predstavljaju Srbiju i Crnu Goru popeli na pobjedničko postolje hrvatski košarkaši su u koloni napustili dvoranu. Bio je to jedinstven dogovor igrača i vodstva reprezentacije kojeg smo, svi mi malobrojni Hrvati ovdje, prihvatili s odobravanjem.* (Večernji list, 3.7.1995. br.11.431, str.24)

Eduard Tartaglia (*Sportske novosti*, 03.07.1995., br. 11728, str.8) neposredno nakon prvenstva naglašava kako: „Hrvatska reprezentacija u svakom sportu mora biti svetinja. I svi Hrvati trebali bi se veseliti uspjesima koje postizemo, pa makar i u pikulanju. I svi bi trebali tugovati kad izgubimo“, što je također svojevrsan indikator etičkog oblika nacionalizma, jer stavlja sportski uspjeh kao imperativ nacionalnog uspjeha.

Tablica 3: Indikatori za razlikovanje etničkog i građanskog nacionalizma

1. STAVLJANJE SPORTSKOG DOGAĐAJA PRIMARNO U KONTEKST NACIONALNOG I/ILI SPORTSKOG DOGAĐAJA, USPJEHA
„Naši najbolji košarkaši u središtu su medijske pažnje s obzirom da će nastup na EP direktno odlučivati o putnicima na Olimpijske igre, a uz to mjesecima se očekuje „sudar“ s reprezentacijom SRJ“. (<i>Sportske novosti</i> , 15.06.1995., br.11714, str.9, Renata Beluhan)
„Psihoza koja vlada u Ateni ide samo u jednom smjeru. Prema sudaru Hrvatske i Jugoslavije, do kojeg usput rečeno ne mora ni doći, a ako i dođe bit će to u završnici prvenstva. Stoga ne treba stavljati pretežak kamen na leđa naših igrača“. (<i>Sportske novosti</i> , 21. i 22.6.1995. br. 11719, str. 9, Eduard Tartaglia i Cvjetan Ivanković)
„Ne razmišljaju o eventualnom susretu s Jugoslavijom, koji će biti daleko više od običnog susreta. Za sada u hotelu Caravele igrači se mjerkaju ispod oka. Novinari također. Jedno je sasvim sigurno. Svi će u Ateni navijati za Jugoslaviju. Stvorit će paklenu atmosferu. Svi cijene Hrvatsku, priželjkuju je u finalu sa Jugoslavijom, ali bit će dušom i tijelom protiv naših košarkaša. Naravno, ako do tog susreta uopće i dođe“. (<i>Sportske novosti</i> , 21. i 22.6.1995. br. 11719, str. 9, Eduard Tartaglia i Cvjetan Ivanković)
„Ovdje su za neke reprezentacije predviđene posebne mjere sigurnosti, to se prije svega odnosi na države bivše Jugoslavije, SSSR-a, Izraela i Turske.“ „I već prvog dana jedna neugodnost. Na jarbolu ispred dvorane, a i u dvorani, bile su zastave svih zemalja sudionica – osim Hrvatske. Članovi našeg poslanstva nisu dozvolili da se objesi zastava koja nema sva hrvatska obilježja i koja je krivo štampana“. (<i>Sportske novosti</i> , 21. i 22.6.1995. br. 11719, str. 15, Eduard Tartaglia)
„Još se jadrnije iskreni ljubitelj i kroničar košarke osjeća kad shvati da su neki u malobrojnoj hrvatskoj ekspediciji ovdje u Ateni likovali nakon poraza od Litve. Njihov smiješak bio je toliko ciničan, da bi se morali zapitati što rade u ovom sportu. To vrijedi i

<p>za sve one koji su likovali u domovini, a vjerujte, bilo ih je mnogo. Hrvatska reprezentacija u svakom sportu mora biti svetinja. I svi Hrvati trebali bi se veseliti uspjesima koje postižemo, pa makar i u pikulanju. I svi bi trebali tugovati kad izgubimo“. (Sportske novosti, 03.07.1995., br. 11728, str.8, Eduard Tartaglia i Cvjetan Ivanković)</p>
<p>„Zapravo, jadno je bilo u press centru gledati cinične osmjehe, sažaljive osmjehe onih s one strane crvene linije. Vjerujte, ništa lakše nije bilo ni igračima, koji su to doživljavali u hotelu Caravel.“ (Sportske novosti, 03.07.1995., br. 11728, str.8, Eduard Tartaglia i Cvjetan Ivanković)</p>
<p>„Primivši brončane medalje za osvojeno 3.mjesto, nakon što su Litavcima oko vrata stavljene srebrne, naši su košarkaši napustili pobjedničko postolje i otišli u svlačionicu ne želeći slušati himnu zemlje agresora i na taj su način naši još jednom iskazali svoje domoljublje“. (Sportske novosti, 4.7.1995., br. 11729, str.11.)</p>
<p>„Politika i košarka. To do Atene nije išlo zajedno. Danas se moramo zapitati da li je to novi smjer“. (Sportske novosti, 6.7.1995., br. 11731. str.14, Eduard Tartaglia)</p>
<p>„Generalnu probu mirnog suživota i protivništva Srba i Hrvata u Ateni- dvije momčadi mogle bi se susresti u finalu Europskog prvenstva- član Međunarodnog olimpijskog komiteta Stanković priprema diplomatski. „Politiku ne možete izbaciti iz športa“, izjavljuje on i usprkos vlastitim riječima pokušava napraviti baš to. (Annoe Hecker, iz stranog tiska, Večernji list, 30.6.1995. br. 11.428, str.52)</p>
<p>„Tvrdi se, naime, da su Hrvati svjesni kako su im šanse male, a eventualni poraz predstavljao bi nacionalnu sramotu i nenadoknadivu štetu. Stoga postoji mogućnost da Hrvati namjerno izgube jednu utakmicu, makar i po cijenu najjsjanije medalje“. (M. Nedeljkov, Večernji list, 2.7.1995., br.11.430, str.54)</p>
<p>„Na sramotan način, uz pomoć sudačkog para, košarkaši samozvane „Jugoslavije“, osvojili su naslov europskih prvaka. Sudačka tendencioznost, zacijelo naručena od nekoga „odozgora“, bila je toliko očita da se grčka publika, koja istinski voli košarku, i cijelo je vrijeme podržavala „jugo-selekciju“, zapravo potpuno okrenula protiv momčadi koju je vodio Dušan Ivković.“ „Naši reprezentativci, koji su na parket izašli sa po dva uzdignuta prsta, nisu si htjeli dozvoliti tu neugodu i poniženje da moraju slušati himnu zemlje koja je još uvijek agresor. Onog trenutka kada su se košarkaši koji predstavljaju Srbiju i Crnu Goru popeli na pobjedničko postolje hrvatski košarkaši su u koloni napustili dvoranu. Bio je to jedinstven dogovor igrača i vodstva reprezentacije kojeg smo, svi mi malobrojni Hrvati ovdje, prihvatili s odobravanjem. (Večernji list, 3.7.1995. br.11.431, str.24)</p>

<p>„Hrvatski su košarkaši napustili podij kada je svirala himna nepostojeće i nepriznate, a u svijet na velika vrata opet pripuštene Jugoslavije. Bila je to čista uljudba i civiliziran čin naspram himbe, prijevare, laži i drske uzurpacije parketa u Ateni za promociju nečega što svijet službeno ne priznaje ali privatno tolerira“. (Zoran Vodopija, Vjesnik, 4.7.1995. br.17146, str.17) mi-oni en</p>
<p>„U ovom času je strateški najvažnije da zauzmemo jedno od prva četiri mjesta, ne samo za hrvatsku košarku, već i za hrvatsku državu“. (Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str.23)</p>
<p>„Osim sportskog, na Europskom prvenstvu u Ateni, hrvatski su košarkaši imali delikatan politički zadatak. Prvi put su na službenom natjecanju trebali igrati sa reprezentacijom takozvane Savezne Republike Jugoslavije. Do susreta nije došlo, ali su naši košarkaši pokazali političku zrelost. Postupili su ispravno i nisu htjeli stati na isto pobjedničko postolje sa zemljom agresorom koja još uvijek razara naše gradove. Sama finalna utakmica pokazala je svu hipokriziju europske košarke i FIBA-e, koja je ulaženjem u kompromise dovela kvalitetu prvenstva na prilično nisku razinu. Zato je dobro, bez obzira koliko nas je to smetalo, da smo vidjeli način na koji su Jugoslaveni stigli do pobjede, pobjedivši Litvu u utakmici u kojoj je najbolji srpski igrač bio sudac Toliver“. (Stjepan Balog, Dnevnik HRT-a, 3.7.1995)</p>
<p>„...kada ste svjesni da bi poraz i neodlazak u Atlantu imao razmjere nacionalne tragedije...“ (Vjesnik, 1.7.1995., br. 17143, str.33, Romana Eibl)</p>
<p>„Da ne moraju više imati posla sa zemljom zvanom Jugoslavija, da ne slušaju više himnu nepostojeće zemlje „Hej Slaveni“- nacionalnu himnu „za bacanje“- hrvatski su igrači u nedjelju navečer napustili podij europske košarke, dok su se pobjedničkim postoljem uspinjali srpski“. (Vjesnik, 5.7.1995., br.17147, str.9)</p>
<p>2. ODNOS PREMA ETNIČKOM „DRUGOM“</p>
<p>„Sve je to za nas pomalo čudno, tim prije jer je Vlade Divac, koji ima istog managera kao i Dino, na TV-u prije mjesec dana izjavio kako je siguran da Dino neće za Hrvatsku nastupiti u Ateni“. (Sportske novosti, 21. i 22.6.1995., br. 11720. str. 30. Eduard Tartaglia)</p>
<p>„Za razliku od Hrvatske, koja mora igrati dva puta u najranijem terminu (8.30 sati) te dva puta u najkasnijim terminima (21 sat), košarkaši SRJ imaju gotovo idealan raspored. Nikad ni prerano ni prekasno. A k tome, ključnu utakmicu u skupini, protiv Litve (koja je odredila pobjednika skupine, igrali su nakon dana odmora i to protiv suparnika koji je od prethodnog susreta, s Grčkom, imao za odmor 13 sati. Priznat ćete da sve to ipak ne može</p>

<p><i>biti slučajno i da je taj i takav raspored „pomilovala“ nečija ruka u ime što dojmlijivijeg povratka tzv. SRJ na međunarodnu košarkašku scenu“. (Večernji list, 24.6.1995. br.11.422, str.52. Dražen Brajdić)</i></p>
<p><i>„Uz veliku medijsku buku svoju će promociju pod simbolima nepriznate države tražiti reprezentacija „SRJ“ koja je stigla u sastavu, s Divcem, Danilovićem, Paspaljkom, Bodirogom...“ (Vjesnik, 21. i 22.6.1995., br.17134, str.21)</i></p>
<p>3. STAVLJANJE RATNE TERMINOLOGIJE U SPORTSKI I/ILI NACIONALNI KONTEKST</p>
<p><i>„Na parketu je bilo kreševo. Pravi rat, ali ljubav Srba i Grka je očito velika“. (Sportske novosti, 03.07.1995., br. 11728, str.9)</i></p>
<p><i>„Danas nam je svima jasno da smo tu bitku koja nas je stajala srebra /SP u Torontu 1994. – nap.aut./ izgubili zbog slabe logističke podrške našim igračima. A bez logistike se ne dobivaju ni najmanje bitke, a kamoli ratovi...“ (Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str.23)</i></p>
<p><i>„Rat preko košarkaške lopte“. (Vjesnik, 29.6.1995., br.17141, str.23, Romana Eibl)</i></p>
<p>4. JEZIK KAO OBLIK RAZGRANIČENJA „STAROG“ I „NOVOG“</p>
<p>sport/šport</p>
<p><i>„Poput reprezentacije Hrvatske koju je prvog dana dočekala zastava s grbom bez regionalnih obilježja i reprezentacija SRJ je imala problema sa zastavom, umjesto dobro nam poznato plavo-bijelo-crvenog pojavio se stijeg Srbije pa su iz vodstva reprezentacije koju čini 11 Srba i 1 Crnogorac, tobože energično protestirali zbog te „bre, nečuvene omaške“. (Večernji list, 24.6.1995. br.11.422, str.52. Dražen Brajdić)</i></p>
<p>5. „STARI“ SUSTAV KAO OLIČENJE NEGATIVNOSTI VS. „NOVI“ SUSTAV KAO OLIČENJE NEČEG POZITIVNOG I POŽELJNOG</p>
<p>6. IZMIŠLJANJE TRADICIJE</p>
<p><i>„Stručni stožer i igrači sad već „pušu na hladno“, iščekujući slijedeću „pegulu“. Zar je doista netko bacio crne čari na ovu generaciju?“ (Večernji list, 17.6.1995.,br.11.416, str.55, D.Brajdić)</i></p>
<p><i>„Jedan njemački novinar priupitao je jugo-izbornika Dušana Ivkovića što znače tri prsta podignuta u zrak. Uslijedio je slijedeći odgovor – to je znak nas pravoslavaca. Na to je grčki novinar Nikos Papadoianis, zbunjen, rekao: - Ja sam odgojen u takvoj obitelji, ali takav znak nisam vidio. Ali mogao ga je vidjeti u televizijskim izvješćima o krvavim pohodima četničkih hordi po Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Tri prsta njihov su zaštitni znak. (Dražen Brajdić, Večernji list, 4.7.1995., br, 11.432. str.26)</i></p>

7.4. Analiza diskursa sportskih aktera

Iz izjava koje su 1995. igrači davali u medijima, možemo primijetiti koliko je za njih važna uloga sporta u promociji Hrvatske kao nove nacije-države što može biti indikator i etničkog i građanskog oblika nacionalizma.

„Mi u gradnji svoje države moramo paziti na ponašanje na svakom koraku, a stjecanje kvalitetnog image-a na sportskom polju ima pozitivnog odjeka u stvaranju naše države.“ (Dino Rađa, Sportske novosti, 17. i 18.6.1995., br. 11716, str.16)

Ni „građanska“ varijanta ne može biti u potpunosti lišena nacionalnog pitanja, no stavljanje nacionalnog pitanja ispred sportskog ili individualnog uspjeha pokazuje dominaciju etničkog poimanja nacije.

„Nitko više od nas samih igrača ne želi više osvojiti zlato u Ateni. Bio bi to ne samo veliki sportski uspjeh, bila bi to i velika promidžba Lijepa naše na tlu Grčke.“ (Stojko Vranković, Sportske novosti, 20.06.1995., br. 11718, str.8)

Nadalje, pojedine izjave sudionika intervjua stavljaju nacionalni imperativ Hrvatskoj košarkaškoj reprezentaciji na Europskom prvenstvu u Ateni, te pokazuju koliko je bilo važno tada osvojiti medalju te promovirati Hrvatsku:

„Tu je bila važna uloga tih godina, '91. i '92., naročito ovih koji su bili u NBA, po njima su ljudi prepoznavali Hrvatsku, promicali su je u svijetu i govorili jednu drugačiju istinu od one koju su diplomati jugoslavenski promicali, tako da je bila specifična situacija, međutim i danas je amo reć, u mirnodopskim uvjetima, situacija slična“ (2,2).

U intervjuima su akteri navedenog događaja govorili o važnoj ulozi sporta devedesetih godina u svijetu političkog lobiranja i diplomacije. Za vrijeme Domovinskog rata, sportski događaji nadilazili su isključivo sportski kontekst što možemo smatrati indikatorom etničkog poimanja nacije:

„Specifično je vrijeme bilo tada, bio je rat, to nije bio samo sport, sjećam se da smo kao Cibona '91. i '92. išli igrati kvalifikacije, pa smo izlazili sa transparentima „Stop

the war in Croatia“ pa bi mi uvijek pričali o tim stvarima, tako da kažem, to vrijeme je bilo jako važno promicati istinu o Hrvatskoj i ratu, sada nema te odgovornosti nego je samo sport“ (2,4).

Iz analize diskursa aktera, očito je stavljanje sportskog događaja u kontekst i nacionalnog i sportskog događaja, odnosno uspjeha što je pokazatelj isprepletenosti građanskog i etničkog nacionalizma. Tako Toni Kukoč tada izjavljuje:

„Nastup u Ateni naše reprezentacije ima višestruko značenje, svoje sportske i društvene vrijednosti. Imamo snage pobijediti sve najbolje“. (Sportske novosti, 20.06.1995., br. 11718, str.8)

Sudionik intervjua izjavljuje kako nije drugačiji osjećaj igranja u onome vremenu, kao i sada: *„tada je bio veći nacionalni naboj zbog rata ali samo nastupanje kao košarkašu, dođeš i igraš najbolje šta možeš. Meni je to tako jednostavno“ (3,11)* Izjava aktera pokazuje dominaciju sportskog konteksta, bez obzira na vrijeme i prostor, te je možemo smatrati indikatorom građanskog poimanja nacije.

Dino Rađa, jedan od aktera navedenog prvenstva, tada je bio igrač Boston Celticsa te nije na vrijeme dobio osiguranje i dozvolu za igranje na Europskom prvenstvu 1995. Ipak je odigrao sve utakmice na vlastiti rizik, izjavljujući kako će *„igrati do kraja i ako Boston Celticsi žele raskinuti ugovor, neka ga raskinu. Ima Alkar ili neki drugi klub, gdje ću moći igrati makar za dva kila teletine“ (Sportske novosti, 26.06.1995., br. 11722, str.3).* Rađin pothvat naišao je na odobravanje njegovih suigrača, koji nastup za Hrvatsku reprezentaciju smatraju iznimno važnim, pogotovo za ta ratna vremena, što možemo smatrati indikatorom etničkog poimanja nacije jer „nacionalna cilj“ nadilazi sportski. Tako kapetan te reprezentacije, Stojko Vranković kaže:

„Treba čestitati Dinu. On nije stavljao na kocku malu stvar. Njemu je stalo do državnog dresa, stalo mu je do uspjeha reprezentacije. To mi igrači strašno cijenimo i ponosni smo na njega. Mi igrači fokusirani smo na što bolji uspjeh hrvatske reprezentacije“ (Sportske novosti, 24. i. 25.06.1995., br. 11721, str.5)

Rađina izjava: *„eventualne premije me ne zanimaju, isto kao i nakon SP u Kanadi prošle godine, sve što primim proslijedit ću djeci poginulih Hrvata u Domovinskom*

ratu“ (Sportske novosti, 17. i 18.6.1995., br. 11716, str.16) pokazuju nemogućnost razdvajanja sportskog i političkog diskursa, što je razumljivo obzirom na prostorni i vremenski kontekst, prije svega ratnu situaciju i njene posljedice po hrvatsko društvo u cjelini.

Neke od izjava sudionika intervjua govore o političkoj instrumentalizaciji sportaša, što je jedan od značajnih indikatora etničkog oblika nacionalizma. Nadalje, spominje se primanje sportaša kod tadašnjeg predsjednika države Franje Tuđmana, što nije ustaljena praksa, te kao takvo može biti indikator etničkog nacionalizma:

„Je je, prije svakog natjecanja bi bili primani kod predsjednika Tuđmana, košarkaši su jedini bili pozvani od svih sportaša u Knin, kad je Knin oslobođen, tamo su bili Rađa i Vranković, svi su bili pozvani, ali su oni jedini bili tu i u mogućnosti otići. Dosta smo se mi sportaši, mladi i neiskusni, pa su to političari iskorištavali, tu popularnost u neku svoju promociju. Dok kasnije kada su ti sportaši trebali neke usluge, nije im se vraćalo na odgovarajući način“ (2,5)

Povezivanje sportskog statusa i političke orijentacije, kada sudionik „desničare“ smatra jedinim „pravim“ Hrvatima, indikator je etničkog nacionalizma.

„Moja opcija je umjereno desno, mislim da je kod većine sportaša kad nastupaš za reprezentaciju i mislim da je 80% sportaša desnije orijentirano“ (2,17)

Korištenje ratne retorike tipično je za sport, ne samo u kontekstu u kojem se sport smatra nastavak rata drugim sredstvima, već sportaši tada sinonimno shvaćaju sport i rat, te smatraju svojom obvezom nastupati za Hrvatsku reprezentaciju. Navedeno smatramo oblikom etničkog poimanja nacije:

„Ja se više ne mogu vratiti u svoj rodni Drniš, odakle je, s tisućama ostalih stanovnika, pred militantnim Srbima pobjegla moja majka i sva moja rodbina. Kako se ja mogu družiti sa sportašima koji predstavljaju državu koja je svemu tome bitno pridonijela.“ (Stojko Vranković, Večernji list, 2.7.1995., br.11.430, str.54)

U istom tonu može se tumačiti i izjava Tonija Kukoča: *„Nemamo zajedničkih tema. Ne znam o čemu bismo razgovarali. Među nama je nastao jaz zbog zvjerstava njihove*

vojske nad mojim narodom.“ (Toni Kukoč, *Večernji list*, 2.7.1995., br.11.430, str.54), gdje se stvara razlika između „nas“ i „njih“ jer su pripadnici „njihove“ nacije nanijeli štetu „nama“. Tu je posebno interesantna identifikacija s „nama“ i „našima“ kao i korištenje sportskog konteksta radi „izravnjanja računa“ s „drugima“.

Izjavu jednog od sudionika intervjua : „*Bolje bronca nego srebro ako to znači poraz od Jugoslavije*“ (2,10) možemo također gledati kao indikator etničkog nacionalizma jer stavlja nacionalni kontekst ispred sportskog.

Iz diskursa sudionika intervjua vidljivo je da su devedesetih godina nastupanje za nacionalnu reprezentaciju smatrali svojom obvezom i čašću, te je bilo neprihvatljivo tada odbiti nastup za reprezentaciju:

„*Nikad nije bilo pitanje igranja za reprezentaciju. Nikad nije bilo upitno oću li doć ili neću. Igram naravno, ako sam zaslužio, ako su me pozvali*“ (3,5)

Iz izjave sudionika intervjua o nastupima stranaca za hrvatsku reprezentaciju : „*Mislim da se gubi tu smisao tih natjecanja reprezentativnih jer mora imati igrač koji igra za reprezentaciju Hrvatske, mora imati poveznicu sa Hrvatskom*“. (2,14) vidljivo je koliko je i dalje sportašima važno tko nastupa za naciju, što bi se moglo smatrati indikatorom etničkog oblika nacionalizma. Iako se govori o „poveznici“, a ona ne implicira nužno etničku povezanost, ali vjerojatno se tiče poznavanja i poštivanja drugih nacionalnih simbola, kao što su jezik, zastava, povijest, i sl.

U konačnici, kada bismo putem sporta, analizirajući konkretni primjer, htjeli objasniti prethodno iznesene istraživačke probleme, te se u sociološkom smislu osloniti na viđenje sporta kao svojevrsnog „ogledala“ društva, ne možemo ne navesti izjavu jednog od aktera: „*Prije utakmice za treće mjesto mi smo razmišljali što ćemo napraviti ako osvojimo medalju. Mi smo znali da će Srbi biti prvi. Bilo je svakakvih priča. Neki od igrača su govorili da se ne trebamo uopće pojaviti i primiti medalju. Neki su predlagali da izađemo, primimo medalje te da onda odemo. Stupili smo u kontakt sa Zagrebom, pitali neke ljude iz vlade što je najpametnije. Bilo nam je sugerirano da budemo dostojanstveni i da ostanemo na ceremoniji. Međutim, mi smo nakon toga opet sjeli u svlačionicu i pao je dogovor među nama igračima i s vodstvom reprezentacije, dakle nije bilo nikakvih uticaja i zapovjedi iz Zagreba, kao što se piše*

po srpskim novinama, odlučili smo da jednostavno nećemo biti na postolju zbog činjenice da se oni zovu Jugoslavija, a zapravo su Srbija. Da su tu nastupili pod imenom Srbija, mi bi im ostankom odali počast. Međutim, oni su nastupili pod imenom Jugoslavija, a na dresu su nosili srpska obilježja. Po nekim pričama nije se znalo ni koju će himnu svirati. Njihovo vodstvo i igrači izglasali su „Bože pravde“, ali u zadnji trenutak je netko promijenio, ako ne i FIBA, i stavio „Hej, Slaveni“. Mogu oni sada pisati i pričati što žele, ali ovo su nepobitne činjenice. Ne možete nastupati pod jednim imenom, igrati pod jednom zastavom, a zapravo nastupati kao Srbija, zemlja koja je kriva za agresiju i živote mnogih ljudi.“ (Veljko Mršić, Sportske novosti, 7.7.1995. br.11732, str.9) Iz navedenog je očita spona između sporta i politike, a nama je dati primjer sociološki indikativan jer objašnjava isprepletenost etničkog i građanskog diskursa, kao i nemogućnost odvajanja ovih fenomena u praksi, što su prethodno pokazala još neka istraživanja (Bartoluci, 2013).

Tablica 4. Indikatori etničkog i građanskog nacionalizma

1. SPORTAŠ KAO DRUŠTVENI AKTER, U SMISLU DAVANJA POSEBNOG STATUSA
<i>„Eventualne premije me ne zanimaju, isto kao i nakon SP u Kanadi prošle godine, sve što primim proslijedit ću djeci poginulih Hrvata u Domovinskom ratu“. (Dino Rađa, Sportske novosti, 17. i 18.6.1995., br. 11716, str.16)</i>
<i>„Igram za Hrvatsku, igram iz gušta. Ne zanimaju me premije, dnevnicke ni bilo kakva primanja. Sve ću, kao i do sad, pokloniti djeci poginulih branitelja“. (Dino Rađa, Večernji list, 17.6.1995., br. 11.416, str. 55)</i>
<i>„Društvo dobiva tu neku popularnost i promidžbu. Devedesetih je dosta pratio i pokojni Tuđman, par puta smo dolazili do njega na neke prijeme i tako, rekao je da ga pitaju državnici za nas, prepoznaju nas, to je bio najveći uspjeh Hrvatske“. (3,13)</i>
<i>„Je je, prije svakog natjecanja bi bili primani kod predsjednika Tuđmana, košarkaši su jedini bili pozvani od svih sportaša u Knin, kad je Knin oslobođen, tamo su bili Rađa i Vranković, svi su bili pozvani, ali su oni jedini bili tu i u mogućnosti otići. Dosta smo se mi sportaši, mladi i neiskusni, pa su to političari iskorištavali, tu popularnost u neku svoju promociju. Dok kasnije kada su ti sportaši trebali neke usluge, nije im se vraćalo na</i>

odgovarajući način. Bilo je dosta razočaravajućih odnosa i eto“(2,5)
2. NASTUPANJE ZA NACIONALNU ILI „DRUGU“, „NEHRVATSKU“ REPREZENTACIJU
„Treba čestitati Dinu. On nije stavljao na kocku malu stvar. Njemu je stalo do državnog dresa, stalo mu je do uspjeha reprezentacije. To mi igrači strašno cijenimo i ponosni smo na njega. Mi igrači fokusirani smo na što bolji uspjeh hrvatske reprezentacije“. (Stojko Vranković, Sportske novosti, 24. i. 25.06.1995., br. 11721, str.5)
„Ja ću igrati do kraja i ako Boston Celticsi žele raskinuti ugovor, neka ga raskinu. Ima Alkar ili neki drugi klub, gdje ću moći igrati makar za dva kila teletine“. „Nisam ja s ovim divnim momcima proveo mjesec dana da bi ih sada ostavljao“. (Dino Rađa, Sportske novosti, 26.06.1995., br. 11722, str.3)
„Rekao sam već na početku priprema, da me sada zanima samo reprezentacija i njen maksimalni uspjeh. Ova generacija sada ima priliku okruniti se medaljom, nadam se onom najsjajnijom, i meni je samo to bitno. Nakon prvenstva, odlučit ću gdje ću igrati“. (Arijan Komazec, Sportske novosti, 27.06.1995., br. 11723, str. 4)
„Nikad nije bilo pitanje igranja za reprezentaciju. Nikad nije bilo upitno oću li doć ili neću. Igram naravno, ako sam zaslužio, ako su me pozvali. Nismo razmišljali o novcima“. (3,6)
3. PROMOCIJA MLADE DRŽAVE I NACIJE PUTEM SPORTA
„Mi u gradnji svoje države moramo paziti na ponašanje na svako koraku, a stjecanje kvalitetnog image-a na sportskom polju ima pozitivnog odjeka u stvaranju naše države.“ (Dino Rađa, Sportske novosti, 17. i 18.6.1995., br. 11716, str.16)
„Nitko više od nas samih igrača ne želi više osvojiti zlato u Ateni. Bio bi to ne samo veliki sportski uspjeh, bila bi to i velika promidžba Lijepe naše na tlu Grčke“. (Stojko Vranković, Sportske novosti, 20.06.1995., br. 11718, str.8)
„Mislim da će se svi složiti, ako smo „uprskali“ s tim porazom od Litve, da smo ponašanje od prvog do posljednjeg dana u Ateni opravdali ugled Hrvatske“. (Joke Vranković, Sportske novosti, 7.7.1995. , br. 11732, str.9)
„Uvijek je važno igrati za svoju zemlju. Pogotovo za malenu zemlju kakva je naša. I posebno u sadašnjoj političkoj situaciji. Hrvatska je mlada država. A košarka je jedan od načina da se pokaže svijetu. Vrlo smo ponosni što pokazujemo da smo kadri davati igrače za klasu kakva je NBA“. (Toni Kukoč, Večernji list, 3.7.1995.br.11.431., str.50)
„Nova država, baš zbog tog pojavljivanja na sceni, sigurno je bilo važnije. Da smo bili 7.

<i>nitko ne bi čuo za Hrvatsku. Ovako se zbog sportskog uspjeha čulo za Hrvatsku“. (3,17)</i>
4. STAVLJANJE SPORTSKOG DOGAĐAJA U KONTEKST NACIONALNOG/SPORTSKOG DOGAĐAJA/USPJEHA
<i>„Nastup u Ateni naše reprezentacije ima višestruko značenje, svoje sportske i društvene vrijednosti. Imamo snage pobijediti sve najbolje“. (Toni Kukoč, Sportske novosti, 20.06.1995., br. 11718, str.8)</i>
<i>„Sve reprezentacije smještene su u hotelu Caravel i normalno došlo je do „sudara“ sa Srbima za vrijeme večere. Nije bilo nikakvih tenzija i krivih poteza.“ (Aco Petrović, Sportske novosti, 23.06.1995., br. 11720, str.9)</i>
<i>„Specifično je vrijeme bilo tada, bio je rat, to nije bio samo sport, sjećam se da smo kao Cibona 91,92 išli igrati kvalifikacije, pa smo izlazili sa transparentima „Stop the war in Croatia“ pa bi mi uvijek pričali o tim stvarima, tako da kažem, to vrijeme je bilo jako važno promicati istinu o Hrvatskoj i ratu, sada nema te odgovornosti nego je samo sport“.</i> (2,4)
<i>„U ogromnom restoranu sjedili smo mi na jednoj a oni na drugoj strani. Međutim, stol sa kojeg se uzimala hrana bio je zajednički. Prolazili smo jedni pored drugih, pogledavali se ispod oka, ali nikakvih ekscesa nije bilo. Utakmicu s njima treba tretirati kao i svaki drugi susret. Sasvim sigurno bit će tu daleko više od želje za pobjedom, ali emocije jednostavno treba potisnuti duboko u zapećak. Treba igrati, treba igrati agresivno, pametno, dobro skakati i misliti samo na košarku. Krenemo li u drugom smjeru moglo bi sve poći krivo“. (Toni Kukoč, Sportske novosti, 23.06.1995., br. 11720, str.9)</i>
<i>„To je prvo prvenstvo od samostalne Hrvatske gdje je igrala i Jugoslavija. Nismo igrali s njima, bila je ta velika tenzija hoće li doći do finalne utakmice i mislim da nas je to sputalo u polufinalu protiv Litve jer smo više razmišljali što će biti ako dođe do te utakmice nego što smo razmišljali o Litvi, iako je Litva bila vrhunska reprezentacija sa Marčiolionisom, Sabonisom i ostalima, baš ono reprezentacija ravna našoj. Ali kažem, mislim da nismo odigrali najbolju utakmicu jer smo bili opterećeni tom možebitnom utakmicom protiv Jugoslavije“. (2, 10)</i>
<i>„...mi smo ostali pri našoj ideji da ćemo se pokupiti i otići jer nismo željeli slušati himnu i gledati grb dvoglavog orla koji smo povezivali sa četnicima i zbog toga nismo htjeli ostati“. (2,10)</i>
<i>„Danas da, to je bilo kada je većina Hrvatske bila pod okupacijom, kraj 6.mjeseca, početak 7. a Oluja je bila 5.8. Danas znamo da, kako su oni mislili da je šahovnica ustaški</i>

znak a ne povijesno hrvatski, tako smo mi tog orla doživljavali ko četničkog a ne kao srpskog. Nije taj potez bio korektan, sportski je trebalo ostati tamo, a opet u to vrijeme '95. godine, 100000 izbjeglica, mrtvih, trećina Hrvatske pod okupacijom... lako je danas govoriti. U ono vrijeme svi smo smatrali da smo donijeli ispravnu odluku“. (2,11)

„To je isto bio uspjeh i za Hrvatsku. Imalo je nekakvu političku konotaciju. Uplela se politika s tim napuštanjem podija. A da nije bilo toga, čisti sportski uspjeh, ali iz toga Hrvatska kao država dobiva neki značaj“. (3,29)

„Mislim da ne bi ništa drugačije napravio. Uvijek imamo neke vođe u reprezentaciji. U smislu kapetana, starijih igrača. To su bilo Stojko, Rađa itd. Isto tako, navodno su se čuli sa Hrvatskom oko toga, konzultirali se itd. Dobili su navodno, dal mig, dal naredbu da se tako nešto napravi. Sad jel, tako da mi ostali,, na neki način, smo to izvršili kako su drugi rekli. Neko je bio vođa i tako se napravilo. A mislim i onda i sad da nije sportski čin ali je na neki način opravdan. Sa stajališta rata i broja žrtava, mislim da je bilo opravdano ne slušat tu himnu. Za to vrijeme je u Hrvatskoj bio rat. Ja se ne sjećam jel tad još bilo Hej Slaveni ili šta. Bio je nesportski potez, ali u duhu tog vremena. Moje je mišljenje a tako su i ovi. Bilo je i priče da je to naredio sam Tuđman ili neko iz vlade ali eto. Tako je bilo“. (3,20)

„Prije utakmice za treće mjesto mi smo razmišljali što ćemo napraviti ako osvojimo medalju. Mi smo znali da će Srbi biti prvi. Bilo je svakakvih priča. Neki od igrača su govorili da se ne trebamo uopće pojaviti i primiti medalju. Neki su predlagali da izađemo, primimo medalje te da onda odemo. Stupili smo u kontakt sa Zagrebom, pitali neke ljude iz vlade što je najpametnije. Bilo nam je sugerirano da budemo dostojanstveni i da ostanemo na ceremoniji. Međutim, mi smo nakon toga opet sjeli u svlačionicu i pao je dogovor među nama igračima i s vodstvom reprezentacije, dakle nije bilo nikakvih uticaja i zapovjedi iz Zagreba, kao što se piše po srpskim novinama, odlučili smo da jednostavno nećemo biti na postolju zbog činjenice da se oni zovu Jugoslavija, a zapravo su Srbija. Da su tu nastupili pod imenom Srbija, mi bi im ostankom odali počast. Međutim, oni su nastupili pod imenom Jugoslavija, a na dresu su nosili srpska obilježja. Po nekim pričama nije se znalo ni koju će himnu svirati. Njihovo vodstvo i igrači izglasali su „Bože pravde“, ali u zadnji trenutak je netko promijenio, ako ne i FIBA, i stavio „Hej, Slaveni“. Mogu oni sada pisati i pričati što žele, ali ovo su nepobitne činjenice. Ne možete nastupati pod jednim imenom, igrati pod jednom zastavom, a zapravo nastupati kao Srbija, zemlja koja je kriva za agresiju i živote mnogih ljudi.“ (Veljko Mršić, Sportske novosti, 7.7.1995. br.11732, str.9)

5. IZJAVE AKTERA- SPORT = RAT
<i>„Teška, izuzetno teška utakmica. Prije bih kazao da to nije bila košarka, već rat...“ (Arijan Komazec, Sportske novosti, 1. i 2. 07.1995., br.11727. str. 6)</i>
<i>„Jugoslavija više ne postoji. Postoje Srbija i Crna Gora i stoga je logično da smo napustili dvoranu“. (Mirko Novosel, iz „La Gazzette Dello Sport“, Sportske novosti, 5.7.1995., br.11730. str.9)</i>
<i>„Ja se više ne mogu vratiti u svoj rodni Drniš, odakle je, s tisućama ostalih stanovnika, pred militantnim Srbima pobjegla moja majka i sva moja rodbina. Kako se ja mogu družiti sa sportašima koji predstavljaju državu koja je svemu tome bitno pridonijela.“(Stojko Vranković, Večernji list, 2.7.1995., br.11.430, str.54)</i>
<i>„Nemamo zajedničkih tema. Ne znam o čemu bismo razgovarali. Među nama je nastao jaz zbog zvjerstava njihove vojske nad mojim narodom.“ (Toni Kukoč, Večernji list, 2.7.1995., br.11.430, str.54)</i>
6. STRANCI O SPORTU I POLITICI
<i>„Ovo nije sport, ovo je politika. Držim da smo se trebali ustrajati u nakani da dvije i pol minute prije kraja napustimo parket“. (Vladas Garastar, trener Litve. Sportske novosti, 4.7.1995., br.11729. str.11)</i>
<i>„Košarka je šport, a ne politika. Jugoslaveni su trebali tu pobjedu za svoj narod. Svatko zna, tko je taj čovjek, koji se pobrinuo da do toga i dođe“. (Šarunas Marčulionis, Sportske novosti, 4.7.1995., br.11729. str.11)</i>
<i>„Bilo je to od političkog značenja, jer će ubrzo opet na red doći razmatranje skidanja ili pojačavanja sankcija, a zlatna medalja na prvenstvu Europe mogla bi prevagnuti na stranu ublažavanja, ili barem ostavljanja statusa quo“. (Šarunas Marčulionis, iz „La Gazzette Dello Sport“, Sportske novosti, 5.7.1995., br.11730. str.9)</i>
<i>„Bila je to prva velika jugoslavenska pobjeda od kada za nju igraju igrači Srbije i Crne Gore, međutim razni događaji u posljednjih pet minuta i nakon utakmice znatno umanjuju njenu vrijednost“. (iz International Herald Tribuna, Sportske novosti, 5.7.1995., br.11730. str.9)</i>
<i>„To je političko prvenstvo, od početka do kraja. Sve je napravljeno u kalendaru, kao i izbor sudaca, da bi se Jugoslaviju dovelo do vrha. Prije dva dana netko nam je rekao: Jugoslavija će sigurno biti prvak. Neću reći tko, ali samo znam da je primio medalju na podijumu te večeri. (Šarunas Marčulionis, iz „L'equipea“, Sportske novosti, 5.7.1995., br.11730. str.9)</i>

„Raspad SSSR-a i Jugoslavije kreirao je mnogo novih sportski jakih zemalja, ali i političkih sukoba koje mi želimo odijeliti od sporta“. (Giorgos Vassilakopoulos, predsjednik Olimpijskog odbora, Večernji list, 21. i 22.6, br.11420, str.54)

„Naboj koji postoji kod nas, a i u njihovom narodu, napravio je takvu atmosferu da će za onoga koji izgubi to biti nacionalna tragedija...Naravno, lakše bi prebrodili da izgubimo od Grka nego od Hrvata.“ (Žarko Varajić, savjetnik za sport u vladi Jugoslavije, Večernji list, 2.7.1995., br.11.430, str.54)

7. (NE) ISTICANJE ETNIČKOG PODRIJETLA

„Mislim da je tada bila specifična situacija, država se išla osamostaliti, bio je rat, bila je Jugoslavija i u jednom trenutku se trebalo vidjeti da su Petrović, Kukoč, Ivanišević, Šuker i Boban Hrvati“. (2,2)

„Nije bilo svejedno. Bilo je dosta opterećenja s tim Srbima. Srbi su imali sreću što su igrali nakon nas protiv Grka, znali su da ako pobjede neće igrati s nama.

Dolazite prvu večer u restoran, prvi put se susrećemo, a imali smo neke i u seniorima i u juniorima što smo s njima igrali, Bodiroga, Rebrača, Divac... poznavali smo se ali vrlo je malo bilo kontakta. Nismo željeli da nas netko vidi. Sa strane bi se negdje pronašli, ali sve po skrivečki“. (2,12)

„Ovako da neko dođe takoreć, ok ako živi u Hrvatskoj 4,5 godina ili da oženi Hrvaticu, ali npr. Laffayete da dođe koji nikad nije vidio Hrvatsku i mi mu damo državljanstvo, nisam za to. Mislim da se gubi tu smisao tih natjecanja reprezentativnih jer mora imati igrač koji igra za reprezentaciju Hrvatske, mora imati poveznicu sa Hrvatskom“. (2,20)

8. SPORTAŠI KAO STVARATELJI DRŽAVE

9. „UTJECAJ“ NA NACIJU U SMISLU POVEZIVANJA NACIJE

10. POVEZIVANJE SPORTSKOG STATUSA I POLITIČKE ORIJENTACIJE

„Nekad sam snimao videa i plakate za Tuđmana 93,94. Moja opcija je umjereno desno, mislim da je kod većine sportaša kad nastupaš za reprezentaciju i mislim da je 80% sportaša desnije orijentirano. Nikad nisam bio član nijedne stranke“. (2,21)

8. ZAKLJUČAK

Košarka je jedan od najpopularnijih i najgledanijih sportova na ovim prostorima još od vremena Jugoslavije. Nakon osamostaljena Republike Hrvatske, neupitna je uloga košarkaša i njihovih uspjeha u promociji novonastale nacije-države i u pronalaženju mjesta Hrvatske na svjetskoj sceni. Više je pokazatelja koji govore u prilog tezi o sportu kao sredstvu prepoznavanja Hrvatske na međunarodnom političkom planu, no analizirani slučaj ima u tom smislu posebno mjesto i ulogu.

Domovinski rat je Republici Hrvatskoj zasigurno donio niz geopolitičkih promjena, a političke elite odigrale su ključnu ulogu u iniciranju istih. Pritom su sport i sportaši poslužili kao pomoć nacionalizmu kao izvoru društvenih promjena. Sportski događaji često su najavljivali buduće događaje u društvu. Sport je na prostoru Hrvatske, naročito devedesetih godina, služio kao snažno sredstvo nacionalne identifikacije i integracije hrvatske nacije (Bartoluci, 2013). Da bi privukla pozornost svjetske javnosti, Hrvatska koristi sport i sportske uspjehe kao diplomatsko oruđe. Početkom devedesetih godina, sport je stavljen u službu procesa političke homogenizacije i integracije hrvatske nacije i u tom smislu postaje ključan faktor društveno-političkih promjena u zemlji. Od samog konstituiranja Republike Hrvatske sport postaje slika stvarnog stanja u društvu.

Za Europsko prvenstvo u Ateni 1995. karakteristična je činjenica da je to prvo veliko natjecanje u kojem se hrvatska reprezentacija susreće s jugoslavenskom. Akteri spomenutog natjecanja svjedoče o pritisku pod kojim su igrali zbog moguće utakmice protiv Jugoslavije, što nacionalnu komponentu stavlja iznad sportske. Jedan od sudionika intervjua čak kaže da je : „*Bolje bronca nego srebro ako to znači poraz od Jugoslavije*“ (2,10).

Glavna hipoteza ovog istraživanja glasila je ovako: nacionalna identifikacija i uspjeh hrvatskih košarkaša na Europskom prvenstvu u Ateni 1995. godine koristili su se radi unaprjeđenja individualnih ili kolektivnih interesa političkih aktera. Analiza političkog diskursa i političke involviranosti ukazuju na postojanje oba oblika nacionalizma. Građanski oblik nacionalizma vidi se u činjenici da su u vrhu Hrvatskog košarkaškog saveza uglavnom ljudi iz svijeta sporta, te u nekim izjavama u kojima je naglasak na sportskom diskursu. Ipak, etnički oblik nacionalizma dominira zbog

činjenica da političari u obraćanju igračima i medijima često naglašavaju važnost domoljublja, te upozoravaju na mogući susret s reprezentacijom Jugoslavije te važnost dobre igre i pobjede nad istom.

Medijskim diskursom dominira građanski oblik nacionalizma. Novinari su uglavnom izvještavali isključivo o statistici i igri naših košarkaša. U prijenosu samih utakmica, komentator Slavko Cvitković naglašava kako je „*važno srce baciti na parket, igrati i maksimalno izgarati, pa nam neće biti žao ako bude kako ne bi trebalo biti*“, te kako se „*može i izgubiti ali uz stopostotni angažman, jedino se tako bori za reprezentaciju*“, što je indikator građanskog oblika nacionalizma jer komentator koristi sportski diskurs. Ne možemo isključiti pojavu etničkog oblika nacionalizma jer mediji blagonaklono gledaju na napuštanje postolja naših košarkaša prije dodjele zlatnog odličja Jugoslavenima, a navedeno je po svemu bio nesportski potez. Tako u Dnevniku na Hrvatskoj radioteleviziji, sportski novinar Stjepan Balog navodi kako su „*hrvatski košarkaši imali delikatan politički zadatak*“, te su pokazali „*političku zrelost, te su postupili ispravno jer nisu htjeli stati na isto postolje sa zemljom agresorom koja još uvijek razara naše gradove*“. Navedeni citati indikator su etničkog oblika nacionalizma, jer novinar stavlja nacionalno pitanje ispred sportskog. U prilog etničkom nacionalizmu ide i učestalo spominjanje simbola po kojima se razlikujemo „*mi*“ i „*oni*“, odnosno Hrvati i Srbi, odnosno Crnogorci.

Analiza diskursa sportskih aktera pokazuju na postojanje oba tipa nacionalizma. Sami akteri svjedoče o postojanju građanskog nacionalizma, no čini se da su specifične okolnosti - ratna situacija u zemlji, težnja za međunarodnim priznanjem i prepoznavanjem novonastale nacije - države, pridonijele dominaciji etničke dimenzije nacionalizma koji prepoznajemo u analiziranom diskursu.

Rezultat istraživanja pokazuje kako se kroz analizu određenog sportskog fenomena može dobiti jasna slika društveno političke situacije. Pokazalo se kako ove dvije vrste nacionalnog identiteta, prema Smithovom (1991) napatku, treba shvatiti idealtipski, jer svaki nacionalizam sadrži i građanske i etničke elemente, u različitim stupnjevima i oblicima. U tom smislu ponekad prevladavaju građanski i teritorijalni, odnosno etnički i vernakularni elementi, a to se pokazalo i ovim istraživanjem, kao i nekim prethodnima (Bartoluci, 2013).

9. LITERATURA

- Bartoluci, S. (2013). Uloga vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj: usporedba devedesetih i dvijetisućetih. (Doktorska disertacija) Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu.
- Coakley, J. (2009): *Sports in Society: Issues and Controversies*. New York : McGraw – Hill.
- Debord, G. (1999). *Društvo spektakla*. Zagreb: Arkzin.
- Fanuko, N. (2004). *Sociologija: udžbenik za gimnazije*. Zagreb: Profil.
- Hobsbawm, E. J. (1993). *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Novi liber.
- Jarvie, G. (2006). *Sport, Culture and Society*. London & New York:Routledge.
- Kovačević, Z. Bibić, M. (2004). *Zlatna košarka Mirka Novosela*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Perasović, B. Bartoluci, S. (2007). *Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu*. *Sociologija i prostor*, 175 (1), 105 -120.
- Perica, V. (2003). *Genetika ili revolucija? O fenomenu južnoslavenske košarke*. *Reč*, 70 (16), 171 -193.
- Ravlić, S. i Sekulić, D. (2008). *Nacija i nacionalizam*. U: Kregar i sur. *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Pravni fakultet, 451 -479.
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.
- Vrcan, S. (1990). *Sport i nasilje danas u nas i druge studije iz sociologije sporta*. Zagreb: Naprijed.
- Vlado Radičević (2011). Razlozi svađe Petrovića i Divca, /on line/. S mreže preuzeto 29.04.2015. s: <http://gol.dnevnik.hr/clanak/rubrika/kosarka/stojko-vrankovic-napokon-otkrio-prave-razloge-svadze-drazena-i-divca.html>
- Mario Garber (2010). O Hrvatskoj košarci, /on line/. S mreže preuzeto 5.5.2015. s: <http://www.jutarnji.hr/gjergja--amp--skansi--nasa-kosarka-je-postojala-i-prije-oi-u-barceloni--a-mi-to-skrivamo--/876875/>
- Agencija VLM (2011). O filmu „Nekoć braća“ /on line/. S mreže preuzeto 5.6.2015. s: (<http://m.tportal.hr/sport/115708/Vrankovic-Drazen-je-jos-1991-otpisao-Divca.html>)

10. PRILOZI

10.1 Primjer vodiča za intervju sa sportskim akterima

Uvod

- predstavljanje istraživača;
- razlozi za korištenje audioopreme;
- povjerljivost podataka – svi podaci bit će korišteni isključivo u istraživačke svrhe;
- objašnjenje teme istraživanja.

Tema 1: Stanje sporta u hrvatskom društvu

- Sport nekad i sad

- Kako bi ocijenili ulogu sporta u današnjem društvu?
- Možete li usporediti ulogu i položaj sporta u bivšoj i sadašnjoj državi? Ima li nekakvih razlika (socijalizam/kapitalizam)?
- Kakva je situacija u hrvatskom sportu danas? Kamo sport kao takav (kako ga vidite) u Hrvatskoj ide, u što se pretvara? Kakvo je Vaše mišljenje?
- Kako Vi gledate na razliku između „malih“ i „velikih“ sportova u Hrvatskoj i u svijetu i njihovom značenju u društvu (posebno obzirom na instrumentalizaciju prilikom postizanja uspjeha od strane visoke politike)?
- Kako Vi doživljavate „velika natjecanja“ - olimpijske igre, svjetska prvenstva – kakva je njihova važnost za košarku, za društvo...?

- Sport kao ogledalo društva

- Koje su dominantne vrijednosti u hrvatskom društvu? Koje nam vrijednosti nedostaju – vrijedi li to i za vrhunski sport?
- Koja su prema Vašem mišljenju glavna obilježja suvremenog sporta?

Tema 2: Društvena uloga vrhunskih sportaša i njihovih sportskih uspjeha

- Sportski uspjeh

- Što je za Vas sportski uspjeh i koja je uloga sportskih uspjeha za društvo?
- Koje učinke sportski uspjesi imaju na hrvatsko društvo, državu – što donose društvu, državi?
- Da li se važnost sportskih uspjeha mijenja s vremenom, ovisno o čemu se mijenja?
- Koji je sportski uspjeh Vaših kolega (ne nužno iz Vašeg sporta) ostavio neki poseban dojam na Vas? Na koji način? Zbog čega?
- Koji događaj smatrate Vašim najvećim sportskim uspjehom u karijeri? Zašto? Što mislite što je on uistinu značio građanima Hrvatske, posebice Hrvatima?

- Sportski događaj: Europsko prvenstvo u Ateni 1995.

- Možete li se vratiti u 1995. godinu kada ste nastupali na EP u Ateni i osvojili broncu. Možete li ispričati sa što više detalja kako ste doživjeli to natjecanje?
- Kako ste se osjećali prije a kako poslije tog događaja?
- S kim ste razgovarali tih dana, od koga ste dobivali poruke – kakve?
- Kako su Vaš sportski uspjeh popratili mediji - kakvi su bili komentari medija, javnosti? Kakva je prema Vašem mišljenju uloga medija u vrhunskom sportu?
- Možete li navesti neka pozitivna i negativna iskustva.
- Tko je uz članove Vašeg stručnog stožera bio prisutan na tim sportskim događajima - čelni ljudi Saveza, HOO, članovi reprezentacije, reprezentativci iz ostalih sportova, političari?
- Jeste li razmišljali o tome kako Vaši uspjesi utječu na druge ljude – što mislite što je taj sportski uspjeh značio ljudima u Hrvatskoj, navijačima?
- Kakva je Vaša percepcija navijača - kako se osjećate kad čujete njihove povike, kritiku...? Koliko Vam znači podrška navijača, koliko utječe na samopouzdanje – kako, zašto (nacionalna zastava, pjesme...)?
- Tko Vas je dočekaao po povratku u domovinu?
- Kako ste doživjeli konkretan uspjeh (osobni uspjeh, sportski uspjeh, uspjeh RH)?
- Ima li Vaš uspjeh još neko značenje osim sportskog?
- Kako su ga doživjeli članovi Vašeg tima (trener, menadžer...)?

- Što mislite o odlikovanju sportaša? Na koji način doživljavate odlikovanje koje ste primili od predsjednika države, što mislite, čime ste zaslužili to odlikovanje (promocije Hrvatske ili zbog toga što ste izuzetan pojedinac)? Koliko Vam ono znači u odnosu na osvojene medalje?
- Što mislite o važnosti nastupanja za nacionalnu reprezentaciju? Možete li prokomentirati primjere Jakova Faka i Duje Draganje, što mislite o tim situacijama?
- Mogu li stranci predstavljati Hrvatsku na sportskim natjecanjima? Primjerice, Laffayete ili Draper?
- Kako na 1995. gledate danas?
- Što mislite o napisima koji se već 20 godina pojavljuju u medijima o „posljedicama“ napuštanja dvorane?
- Jeste li zbog Vaše bogate sportske karijere imali ponuda da se politički angažirate? Što mislite o sportašima u politici?
- Komentar „Once Brothers“?